

SALA
DE
LECTURA

Luceafărul

Săptămânal editat de Uniunea Scriitorilor din România

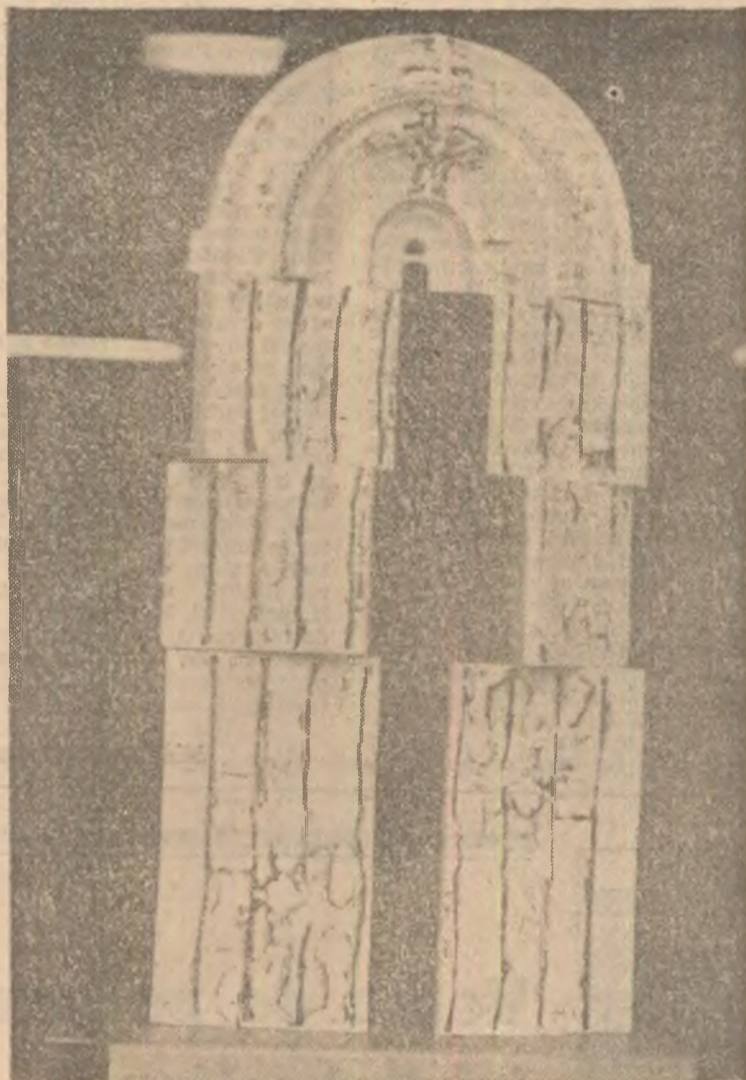
Serie nouă • Miercuri, 20 Ianuarie 1993 • 3 (151)

OPTIMISMUL DISPERAT

Al patrulea an post-comunist ne găsește în frig și ceață, frigul din case, ceața din noi, readuși parcă la punctul zero al supraviețuirii resemnate, reacomodați cu minciuna, reacomodați cu ipocrizia, cu demagogia, cu corupția, reacomodați în fond cu o tradiție mizeră de care, iată, în trei ani de liberalizare n-am izbutit să ne debarasăm, ba mai mult, ne-am infundat în labirintul ei, cu speranțele diminuate după fiecare întâlnire cu o ieșire ce se dovedește falsă. Societatea civilă – cu un stat de drept, cu instituții democratice, cu separația puterilor – rămâne un vis pe care, din păcate, îl mai visează doar Alianța Civică, în vreme ce partidele politice, fie din cele ce fac majoritatea parlamentară, fie din opoziție nu mai visează nimic, s-au trezit în borcanul cu miere și au pierdut priza la realitate, acest paradox al trezirii prin adormire având ca efect o îndepărtare din ce în ce mai marcată a electoratului de viața politică. Dacă mâine ar avea loc alegeri generale nu cred că s-ar prezenta la urne mai mult de treizeci la sută din populația țării, atât de dezamăgitoare s-a arătat disputa, altminteri firească, pentru schimbarea la față a României. Spuneam și altădată că răul cel mai mare care ni se întâmplă de trei ani încoace nu este prăbușirea economiei, foamea ori frigul ci faptul că dispărînd Ceaușescu au rămas și s-au cocoțat la vîrf ceaușiștii, că dispărînd formal comunismul au rămas în frunte comuniștii de fond, unii nefiind nici măcar membri ai defunctului partid, iar ei sînt cei care trebuie să ducă România pe drumul economiei de piață și al democrației. Și oricîtă bunăvoință ar arăta ei, incompatibilitatea dintre modul lor comunist de gîndire și exigențele societății civile, ale statului democratic și ale economiei libere face ca totul să sfîrșească în confuzie, în eșec, într-un hibrid absurd, demn de experiențele micuriniște. Reforma pe care o tot invocă guvernării nu e, cum crede opoziția, o restaurație, ci, cu mult mai rău, o absurditate teoretică și practică: un capitalism socialist. Nu prin ea însăși, prin principiile de la care

se revendică, dar prin cei care au fost aleși s-o aplice și a căror mentalitate e grevată puternic, aș zice că definitiv, de comunism. Chiar dacă dorința lor e de a gîndi în termenii democrației, ai statului de drept și ai economiei de piață, cei mai mulți nu au puterea de a-și realiza dorința. De aici vîrtejul confuzionist, impasul profund în care societatea românească se află la această oră în mai toate domeniile vieții sociale. Speranțe prea mari de redresare nu se întrevăd în viitorul apropiat, oricît am dori să ne păstrăm optimismul. Și asta pentru că în întîmpinarea acestei incompatibilități structurale dintre scopul reformist și mijloacele comuniste, între reformă și cei aleși să o promoveze, lumea românească în ansamblul ei, cetățenii acestei țări, vin cu o atitudine de resemnare ce se accentuează pe zi ce trece. Cit despre opoziția parlamentară, aceasta e pe cale de a deveni decorativă, în orice caz inefficientă, cu atît mai mult cu cît ideea de unitate, – grație căreia sub emblema Convenției Democratice au intrat în Parlament partide care altfel ar fi împărțit soarta PNL-ului, – pare să fie din ce în ce mai concurată de ideea individualității de partid, cu sau fără doctrină clar încheșată. Din acest joc al vanităților și ambițiilor politice, cîștigătoare nu poate ieși decît opoziția opoziției, adică Puterea actuală sprijinită în Parlament de partidele naționalist-comuniste, iar în afara lui de structurile încă neschimbate ale administrației, economiei și justiției. Cum boala noastră istorică – resemnarea – are, printre altele, și calitatea de a se răspîndi fulgerător, de a cuprinde de-a valma, vlădică și opincă, nu e greu de intuit motivul pentru care optimismul nostru, dacă sîntem cu adevărat lucizi, nu are cum fi altfel decît palid. Dacă vreți, un optimism disperat, nu departe de al tinerilor care în decembrie '89 au riscat totul pentru a-și salva propriul lor viitor și, totodată, pentru a spăla rușinea vieții propriilor lor părinți. Doamne, cît de repede uităm!

„L“

Mariana Olteanu : Fereastră

NOUAZECI
REVISTA DE CRITICĂ AL REVISTEI LUCEAFĂRUL

Din sumarul
numărului 9

DINASTIA CARAGIALE • POLITICA LITERARĂ ȘI VICEVERSA • ÎNTRE «LEVANTUL» ȘI «TEXTEIOVA» • ȘCOALA DE LA SIBIU • RECORDURI

Florin Manolescu:
TRAVERSAREA DEȘERTULUI

13 întrebări pentru...
MIOARA CREMENE

În pagina a 11-a:

ARRABAL, OMAGIATUL

9433

semn

Păcatul obișnuinței

Mă surprind citind cu plăcere cartea lui Ion Ioanid despre lagărele comuniste prin care a trecut și mă cutremur. Altfel de multe și de adânci suferințe, îndurate pe nedrept de oameni nevinovați și eu citesc la com o pagină după alta! Îmi spun, Să fi devenit imun la suferința umană după cele ce văd, aud și citesc zilnic pe străzi, la televizor, radio sau în ziare? Sau poate scriitura autorului, exactă dar literară, înșeală vigilența eului cititor, conducându-l pe căile pe unde în mod normal pătrunde în organism doar ficțiunea? Sau — poate — și una și alta? Îmi aduc aminte de coșmarurile pe care le-am avut, cu mulți ani în urmă, citind 1984 de Orwell și de refuzul de a mai deschide volumul al doilea al Gulagului lui Soljenitin, tot cam pe-atunci, cu ideea fermă că nimic în plus nu se mai poate afla, esențialmente, ci doar fapte, fapte, fapte, care să demonstreze același lucru, mereu același. Ori lectura îmi joacă o festă, îmi spun, ori eu nu mai știu ce cum să citesc, ori — și asta ar fi cel mai rău dintre rele — obișnuința a făcut „saltul calitativ” în ceea ce îndeobște numim indiferență și organismul se apără chemând plăcerea, cea repartizată în mod normal direcției ficțiunii, cum spunem și mai sus.

Cert este că, după un număr de

presiuni de un anume fel, care se fac asupra individului, fie el și gânditor, fie el chiar și sensibil, acesta se desensibilizează, pe scurt devine nesimțit. În viața de toate zilele putem constata această evoluție spre nesimțirea totală peste tot și știm că ea se datorează aceluși faimos capac pus pe oală ca nimeni să nu poată ieși, nimic să nu răzbată la suprafață, ci totul să preseze asupra totului. Toți contra tuturor. Oala, iar nu lagărul este simbolul, metafora universului concentraționar. Se spune că, după ce capacul a fost ridicat o dată, el nu mai poate fi așezat la loc. Așa să fie?

O geană de lumină am văzut noi cândva, într-un decembrie parcă din altă lume. Păstrându-i pe retină culoarea, iată cum vechea presiune, exercitată asupra trupului și sufletului nostru, ne face indiferenți la suferințele semenilor, fie că aflăm despre ele din cărți, fie că ni le povestesc ziarele, scurt timp după ce ele au pus eventual capăt zilelor unor oameni ca dumneata sau ca mine. Păcatul de moarte al obișnuinței nu este, la urma urmei, chiar un păcat de moarte, căci, fără el, ni se spune adesea, medicii n-ar mai fi în stare să trateze și să salveze pe nimeni, iar noi înșine ne-am pune repede-repede capăt zilelor. Ce să mai vorbim despre apărătorul patriilor și cauzelor de tot felul care nereușind la examenul obișnuinței, ar trebui, tot repede-repede, să-ntoarcă armele spre pieptul de oțel!

Și, totuși, mai deschid o dată cartea, extraordinara carte a lui Ion Ioanid, și-mi dau seama că plăcerea lecturii nu e numai păcatul lecturii, ci și, în același timp, un act de inițiere. O, cit de mulți oameni, alegători, din România de azi ar avea nevoie de această lectură inițiativă și ei nici nu știu.

Nicolae Prelipceanu

dictatura personală

Cățarat pe vîrf de munte să fac la obraz cu degetul lui Dumnezeu

Sătul de mizeria trecută binișor de nivelul mării, mizeria morală postrevoluționară colectivă „profană”, otrăvit, profund scirbit de politică indeosebi, nu e nici o nouă, am plecat de nebun pe vîrfurile muntelui să fiu mai aproape de Dumnezeu, să mă mai curăț de păcatele căzute pe cap cu o rugăciune și să mă capăt ceva putere să rezist noilor ispite din partea Puterii politice măcar, ispite ce vor veni, vrînd-nevrînd în 1993, puterea mea fiind oricum floare la ureche. Doar Puterea politică neocomunistă avînd izvor nesfîrșit legitimat de „popor”, odată „alcată” în numele democrației să te încalce, diavol cățarat pe umeri de care nu mai poți să scapi, degeaba faci cruce.

Eram în chiar Ajunul Crăciunului, într-o joie, în 24 decembrie 1992, cum declarăm și săptămîna trecută în Lucașfărul — „aceasta este declarația mea și o semn” — aceasta este declarația mea și o semn, pe vîrfurile neimpădurite al Clăbucetului Taurului, nimica toată și admiram, pe un ger ce-mi tăia sufletul, cu o claritate a distanței de neînțeles, admiram munte după munte, învîrtit în loc, copleșit, cu aceea sminteală a peisajului total, că avem o țară... Venisem pînă aici dinspre Predeal-Gîrbova cu fiul meu de 17 ani, și un prieten ocazional al lui, prin zăpada pînă la genunchi, pierzînd marcajul turistice, venisem să fac la obraz cu degetul lui Dumnezeu, că degeaba i-au fost sacrificați cei puțin 1104 de români în urmă, cu trei ani, la Revoluție, dacă tot cei de dinainte, activiștii P.C.R. și securiștii torturari au fost lăsați să ne păstorească și dacă tot Necuratul ne-a învins, Necurat îmbrăcat în altă piele, reformată! Gest ce avea să mă coste, stați să vedeți, fiindcă e o mare jignire pentru Dumnezeu, se pare, să i te vîlcărești meru, dînd meru vina pe el în tot ce te și întimplă ție mai rău! Blată Românie; „Jos Iliescu!” — recitîți textul meu anterior apărut în Lucașfărul...

Cum spun, coboram de pe Clăbucetul Taurului spre Azuga la întimplare, fără să avem vrcun marcaj la vedere, ceva, vreun semn divin, făcînd noi primele urme în zăpadă, desi nînsese în urmă cu trei zile, cînd... Cînd cu m-am lovit la ceafă, alunecat pe spate, vă amintiți. În sfîrșit... Ajunși la Azuga la 16.30, începea să se întunece, fiul meu și prietenul lui, student, erau grăbiți să ajungă la Sinaia, unde aveau o „șustă” la ora 17, o întîlnire

re secretă cu fetele vreunor scriitori pomeniți, venite și ele să se caz „Creație” la Cumpătu? Treaba lăfăcut cu mina unui camion... Norvor urca ei doi numai, eu nu mai în cabină, nu e nici o problemă. bun!”, plecați voi liniștiți că eu o cu trenul personal, cînd o fi, nici — eu, ajuns la granița unor realități pierdeau nefiresc, încetul cu încetul...

Rămăs singur, sosit direct din pentru prima oară în Azuga, o iau spre centrul orașelului, spre norcgară, orientat de un localnic; din cînd durerea ascuțită din ceafă în răsufărarea și mă apucă un fel de a lă somnoroasă, chestiune vagă. Da relatez la trecut...

Bate un pul de vînt ce-ți crapă — ce să fac, mă incurajez, e un tîbolt, fiu demn!

Îmi duc mina la cap, din reflex. Ori mă înțepă durerea căpătată urma căzăturii, e același cucul, fr de „L”; deodată sunt izbit de un tor, ne dezechilibrăm amîndoi pe de pe trotuar, el mă îmbrățișează rat, ne restabilim echilibrul, el d a țuică, e beat? Pe mijlocul șoselei trale descopăr, brusc, peste umăr linii de tren. Sunt linii de tren? A sunt în București liniile de tram nivelului caldarimului. Mă mir; acei într-adevăr linii de tren? Exact e năzărise în vîrfurile Clăbucetului Taur în mijlocul străzii, așa, pur și si fi întreb de cineva ori pe bețiv. I ești surd, tocmai trebuie să apară i asta un tren special; vedeți cum stație, pe marginea șoselei, lumee ca la tramvai, zic. Aici, la Azuga, vem nici un tramvai, avem tren nesc! Tren orășenesc? Visez? D C.F.R. unde e? Gara C.F.R. e la m orașului, e altceva, n-are nici o l cu trenul nostru orășenesc, hăte bîm ceva amîndoi, să intrăm und pînă să vină trenul orășenesc... U pe mijlocul șoselei naționale, care versează șoscuta, el merge în lun Matala mă crezi timpit? Nu se Paci tu cînd?

Liviu Ioan Sto

(va urma)

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

● OCTAVIAN PALER: „Jarnă «realist-socialistă». (România liberă) ● „Fără apă, fără căldură Români au petrecut un revelion amar”. (Evenimentul zilei) ● „An nou «sec» și «frapat», fără apă și căldură!”. (Libertatea) ● ION LASCU: „Focurile Iernii”. (Tineretului liber) ● „România asediată de frig”. (România liberă) ● LUCIAN GHEORGHIU: „Tot cirplad conductele, am rămas fără apă!”. (Cotidianul) ● ADRIAN VELEA: „Apa — situație alarmantă în continuare. Bucurestii e la un pas de limita rezervei strategice”. (Adevărul) ● „Primarul general al Capitalei, dl. Crin Halaicu, e de la o vreme foarte discret. Nu prea mai apare în public. Prezența sa se face simțită doar prin frigul din casele noastre”. (Expres magazin) ● ION CRISTOIU: „Timp de aproape o săptămînă ce-lătenii Capitalei s-au confruntat cu o situație dintre cele mai grave. S-au ncliniștit cumva cei responsabili cu viața cotidiană a oamenilor? Au intrat în alertă primul-ministru, primarul general al Capitalei, primarii de sector, factorii responsabili? Nici vorbă! Ei n-au catadicsit nici măcar să dea un comunicat prin care să-și exprime preocuparea. Și-au petrecut Revelionul liniștiți, departe de Bucurestii în vile cu apă și căldură”. (Evenimentul zilei) ● „Prestația oferită de redactorii emisiunii «Prim-plan», difuzată de TVR în seara zilei de 4 ianuarie a.c., Eugen Roibu, George Ciprian, Alexandru Popescu și Florica Rădulescu, se constituie într-o demonstrație de servilism politic și lipsă de profesionalism, fără precedent în «realizările» postrevoluționare ale Televiziunii Române... libere”. (Sindicatul Liber al Lucrătorilor din RTVR)

● EUGEN FLORESCU: „Fiți cu capul pe umeri, domnilor cîntăreți al trecutului capitalist!”. (Vremea) ● ELENA CHERCIU: „Postul gardian s-a întors la Jilava”. (Infractorul) ● BOGDAN MIREA: „Emisiunea a fost un monolog (usor agramat cacofonic, vezi «politica care...»); desi 4 (patru) redactori ai Televiziunii s-au făcut că dialoghează cu «oaspetele de seamă». Întrebările n-au fost altceva decît mingii rîdicate la filcu pentru a oferi dlui Iliescu posibilitatea «să tragă» în terenul «advers». (AZI) ● ION CRISTOIU: „Desi nu e apă, la emisiunea TV de luni seara dl Ion Iliescu a bătut zdrăvan apa-n piua”. (Evenimentul zilei) ● TIA SERBĂNESCU: „Nu e prima oară cînd dl. Ion Iliescu fortează ocaziile pentru a lovi în opoziție. Domnia sa e un maestru al implementării «parantezelor» agresive indiferent de tema discuțiilor”. (România liberă) ● NICO-LAE MANOLESCU: „Dacă alegerile de la 20 mai au reprezentat piatra de temelie a regimului postcomunist, cele de la 27 septembrie 1992 i-au construit bolta. Acum nu mai există nici o îndoială că restaurația a triumfat asupra revoluției”. (România literară) ● BAREU CIOCIULESCU: „...dl. Iliescu nu avea nimic de spus, cu toată harnica reluare a micului grup de crainici, ce-i punea mesterițele întrebări. Șeful statului crede în reusita guvernului Văcăroiu, fiindcă acesta ar reprezenta o echipă unitară, capabilă să umple «groapa de potențial», cum zicea unul dintre competitori, în ideea că este inspirat”. (Dreptatea) ● N. COPOIU: „Invățămîntul politic la Televiziune”. (Totuși iubirea) ● ANTON UNCULESCU: „Sintem surprinși să constatăm că există încă cititori de ziare și telespectatori care nu înțeleg nici acum mistificarea gravă și delibărată la care a recurs presedintele României în emisiunea de luni seară a Televiziunii Române”. (România liberă) ● BOGDAN MIREA: În numele Consensului, dl. Iliescu l-a «demascat»

Dumitru Rădulescu: Turlă

pe dl. Coposu... (AZI) ● ION CRISTOIU: „Oricite dezminții ar da în presă dl. Corneliu Coposu, violența dlui Ion Iliescu si-a făcut efectul”. (Evenimentul zilei) ● OCTAVIAN PALER: „Presedintele e convins că poate disprețui și logicea, și adevărul, și limba română, cită vreme Televiziunea e megafonul său”. (România liberă) ● ION CRISTOIU: „După emisiunea de luni seara, i-am bănut pe cei de la redacția economică a Televiziunii de slugărnice ireparabilă, Acum, după emisiunea de ieri seara, îi bănut de umor nebun...”. ● După ton, problematică și atitudine, am avut o clipă impresia că era vorba nu de o emisiune despre privatizare, ci de o teleconferință a tovarășului Nicolae Ceausescu cu principalii directori generali din țară”. (Evenimentul zilei) ● „La sculați voi muncitori / Florile dalbe / Că vă vin colindători / Florile dalbe / Și v-aduc pe Dumnezeu / Florile dalbe / Ca să mințuie ce-i rău”, etc., etc. (Societistul) ● MIRCEA TICUDEAN: „Colindele n-au nici

PREMIUL DE POEZIE «RONALD GASPARI»

EDITURA „ENOS” ȘI REVISTA „DUNAREA LITERARĂ” BRĂILA. CARE AU PUS ZELE FUNDATIEI LITERARE „RONALD GASPARI”, poet de mare talent asasinat 21 de ani, organizează Concursul de poezie pentru acordarea Premiului „Ronald Gasparic” pe anul 1993. Pot participa tinerii pînă în vîrsta de 25 de ani. Se primesc 20—30 poezii dactilografiate la două rînduri în două exemplare sau un exemplar tipărit pe adresa Revistei „Dunarea Literară”, redactorului-șef Gheorghe Lupășcu, str. Polonă 12, Brăila, 6100. Județul Brăila, cu mențiunea pentru concursul „Ronald Gasparic”. Recomandăm expedierea cu firmare de primire.

Premiul, în valoare de 200 de SUA, va fi susținut de către familia poetului, și se va acorda 23 martie 1993, ziua de naștere a poetului. Termen de expediere a lucrărilor: 10 martie, data po

o vină”. ● Presedintele Iliescu, al de talie mondială, a realizat încă sinteză, între Capitalul și Apocalipsa Ioan: sfîntiri mindre, în dire rastase izbucnite și ingenuchierile ite, punctate de cruci corecte”. (C) ● FLORIN IARU: „Cînd dl. Iliescu pierde puterea, va declara că p comunist bate la ușă”. (Baricada) ● RIUS PETRESCU: „Din dragoste dactor-șef, Angela Băcescu a se prin poeta ungueroiciei”. (Scand RĂSVAN POPESCU: „Este imo imaginat un departament însărcinat fala de export a României, con Mircea Hamza, așa cum cere Vad dor”. (Expres) ● „Vă lăsam pe judecați”. (Universul românesc) ● s-a-nsurat”. (ORA) ● CORNELIU DIM TUDOR: „continuare în 12-a”. (România Mare) ● TIA SERBĂNESCU: „Rămînem unde ne-înghoțul”. (România liberă).

Petre St

Cum s-au pierdut trei ani

S-au pierdut sau nu s-au pierdut trei ani? Drept este că nu s-a pierdut prima zi a Revoluției — că declarația în zece puncte din noaptea de 22 decembrie merita aproape orice sacrificiu — dar mai apoi s-au pierdut cu nonsalanță peste o mie de zile: pierdere medie pentru națiune. Un lucru nu s-a putut câștiga într-o singură zi și acel lucru, necistigat atunci, prin absența sa a compromis într-o importanță, decisivă măsură tot ceea ce a urmat. Nu s-a reușit, ori nu s-a dorit a se face să nu mai fie posibil ca interesele egoiste să fie satisfăcute în detrimentul intereselor publice, al binelui național.

Vechea problemă a capitalismului, a liberalismului de tip clasic, era una foarte simplă: cine dispunea de capital putea obține puterea politică — o corelație care, reprezentând corupția în viața publică, în același timp degradează statul, sărăcește populația, deprimă voința națională. Capitalism primitiv nu înseamnă altceva decât că aceluia care pune mina pe un minim capital i se permite să încerce să-l utilizeze exclusiv în bine propriu, cu maximum de dezinteres pentru națiune, ceea ce se obține în gradul cel mai înalt pur și simplu prin corupție. Conceptul cheie în acest complex explicativ, elementul cheie al acestei serii de determinări este, evident, dezinteresul pentru națiune. Capitalurile mici și foarte parțial distribuite, ca posesiune, în populație pot fi utilizate împotriva majorității. Capitalurile mari, în lumea actuală, și capitalurile largi în sinul națiunii urmează ca destin, destinul națiunii. Venind din comunism, ideea interesului public apare ca fiind complet neacvată în populație. În același timp, faptul de a trece acum prin faza de acumulări mici și parcelar plasate în populație incită, în România prezentului, la acțiunea coruptă, practică în interes propriu exclusiv. Cu toate acestea România a avut o şansă — o şansă paradoxală — pe care alte țări estice nu au avut-o, și anume aceea de a fi început reforma după eliminarea macropolitică și macrosocială a comunismului prin revoluție. Având parte de o dictatură mai

blindă pentru celelalte țări comunism și reformă s-au suprapus o vreme. Rezultatul nu putea fi decât acela al unui demaraj prost al reformei. Cu toate acestea, reforma în România a debutat mai prost ca oriunde. Trei ani, sub acest aspect nu au fost propriu-zis pierduți, ci au reprezentat un timp care s-a întors împotriva națiunii. Dacă acest timp a fost și irosit și otrăvit totodată, dacă, din primele ei zile, ceea ce s-a numit a fi reformă a condus la reducerea potențialului nostru utilizabil atunci când ne vom afla în fața adevăratului punct de start, ce speranță mai poate reprezenta pentru noi ziua de mîine? Aparent doar una singură: aceea de a înțelege în adevăr reforma și de a porni pe calea reformei. Pînă acum, corupție în sensul arătat mai sus — și, de fapt, în toate sensurile — ne-a condus simultan înspre două dezastre: declin generalizat și incapacitatea de a ști ce avem de făcut — ce trebuia înțeles prin reformă. Mai există și cea de-a doua speranță — aceea a regăsirii demnității noastre. Voi trata cele două căi ale ieșirii din punctul mort în care a intrat România de îndată ce am încheiat rugăciunea de mulțumire făcută pentru declarația în zece puncte din noaptea Revoluției. Voi începe cu a doua:

Demnitatea, pe care trebuie cu orice chip să o redobîndim, are, la rîndul ei, două componente: respectul pentru adevăr și respectul pentru tine însuși în calitate de depozitar posibil al acestui adevăr și de mijloc prin care adevărul se exprimă. Realitatea și sensul zilelor de 16—25 decembrie 1989, realitatea și sensul proceselor intentate autorilor reprămirii violente îndreptate împotriva Revoluției și națiunii, încercarea practică pînă în perioada electorală — ultimă — inclusiv prin folosirea intervențiilor minerilor și a desfășurării — de a mentine România în intervalul unui regim de control autoritar, acestea se cer așezate în perspectiva adevărului. Nucleul adevărului constă în faptul că în lumea conștiințelor, conștiința care participă la alcătuirea planului social de existență, haotismul nu este rezultatul actelor întâmplătoare, ci al ocultării intenționate și interesate a cauzelor

care induc mișcări exact orientate și, adevărat, remarcabil de organizate și ordonate. Represiunea de pînă în 22 decembrie și crimele ulterioare au făcut parte dintr-un sistem de măsuri foarte exact calculate și care au eșuat într-un mod aproape miraculos. În al doilea rînd, reacțiile românilor, în condiții de criză, constau aproape invariabil din utilizarea unei forte acționînd în afara scenei și, în final, trebuie apreciat că personajele evenimentelor imediate post-revoluționare — dar toate, absolut toate — și-au format opinia că odată cu ei se poate instaura în România un regim absolut imuabil. Planul lui Ceaușescu de control al țării în condiții de criză violentă încercarea ulterioară de apel la URSS, ca soluție maximă, sau la forțe din provincie, ca soluție minimă de echilibrare a unei stări dramatice interne, dependența de exterior în promovarea unei noi economii sau eventual chiar și numai pentru subzistență și voința de putere personală toate acestea sînt aspecte ale existenței noastre care se cer clarificate pentru toți, cunoscute de toți, și devenite astfel subiecte deplin publice care să nu mai facă rău nimănui. Odată ce toate aceste elemente grave născute din frământările unei istorii de permanente tensiuni, adaptări și ruperi ale structurilor adaptative vor fi normal dimensionate și transferate exclusiv trecutului, națiunea noastră va putea aspira la o autentică maturitate și deci, modernitate. Pînă atunci, respectul de sine — care, așa cum spuneam nu are cum fi decît grija pe care ți-o porți intrucît ești, sau poți fi purtător de adevăr — nu se iverse, căci dacă s-ar ivi ar însemna a proveni din nimic. Așa se face că de citiva ani simțem țara în care un prim-ministru la încheierea mandatului devine funcționar — funcționar internațional, dar oricum funcționar într-o țară străină — fosti ministri, președinți de mari asociații publice sau șefi de partide în quasi-partide pleacă la burse. Mi-i imaginez pe Richeleu, pe Pitt pe Margaret Thatcher, pe Maniu plecînd să se facă lefeții, pe Hemingway, pe Camus, pe Malraux plecînd la burse. Oamenii politici și creatorii sînt obligați la exil; mai curînd, țara lor, fără ei este exilată din locul pe care ar trebui să îl ocine lingă Dumnezeu. Omul politic, personalitatea publică este, prin excelență, omul care nu poate pleca, el este una cu spațiul său uman. Heraclit spunea „topos antropon daimon” — „locul omului este demonul din el”. Mai aproape însă de ce ne interesează este însă vorba lui Emerson: „călătoria este paradul prostilor”. S-au pierdut deci trei ani din lipsă de adevăr și din colaps al demnității. Recuperarea lor — deci ziua de mîine — înseamnă a pune semnuri opus acestor două condiții.

Reforma a mers prost — au spus — din neînțelegere: o neînțelegere voluntară, poate dar nu mai puțin neînțelegere. Reforma înseamnă a găsi calea capitalismului bun, a celui capitalism care promovează binele național. Capitalismul primitiv, social opresiv, a însemnat că

posesorul de capital are drept la inițiativa economică, intrucît are posibilitatea acesteia. Comunismul, înseamnă controlul statal al inițiativelor — mai exact înseamnă o luare în posesiune, de către stat, a întregii inițiativă — nu reprezintă decît o extindere pînă la limită a capitalismului primitiv. Capital și drept de inițiativă sînt asociate într-o singură persoană: această persoană este însuși statul. Toate viciile capitalismului primitiv se regăsesc amplificate în chip extrem în comunism, amplificate prin faptul că regula de funcționare a sistemului nu poate înregistra excepții. Singura nouă de fond a comunismului, în raport cu formele primitive ale capitalismului constă în controlul a priori al inițiativelor. Acest control, exercitat de stat are toate viciile încercărilor de prognoză.

Noul capitalism reprezintă reușita absolută a două mecanisme: separarea — ca regulă generală — a posesiunii de capital și a inițiativii și utilizarea, atît în racordarea inițiativii la sursa de capital cît și în controlul gestiunii agenților care derulează inițiativa ale studiului a prioric. Detinătorul de capital este banca; inițiativa aparține unui agent specializat. Banca studiază oferta de acțiune, progresaază și apoi are drept de control al gestiunii. Se multiplică astfel enorm cîmpul de proveniență al inițiativelor, sporesc resursele financiare și se realizează un racord ameliorat al inițiativii la acestea din urmă. Toate aceste avantaje care au generat societățile prospere moderne derivă din faptul că rolul pe care îl joacă statul în comunism îl joacă, în acest nou capitalism banca. Aceasta este și reforma — un transfer către bănci a unor serii largi de atribuții de activitate financiară și, implicit, economică. Există, desigur, prămeția dictaturii financiare: aceasta poate fi însă evitată. Banca trebuie să aparțină încă pieței și implicit, proprietății private și, ca atare, proprietății demonopolizate. Ce trebuie să facă statul român în tranziție? Să demonopolizeze toate activitățile bancare și, desigur, toate structurile bancare. Să introducă legi adecvate de disciplină financiară bancară. Adevăratul succes al sistemului se poate constata atunci cînd politica socială, de protecție, devine o simplă activitate bancară, între altele. Pînă atunci statul intermediază între bănci și societate exclusiv în această problemă. Acolo unde însă statul este detinător (provizoriu) de capital, el se poartă în consecință — lucru despre care am vorbit în chip repetat.

În ultimii trei ani noi am stagnat pentru că statul român a exercitat în economie un rol mai abuziv decît cel mai comunist rol. Comuniștii administrau capitalul — ceea ce nu interesa mai pe nimeni. Guvernele românești post-revoluționare atribuiau capitalul. Este inimaginabil. Cîtă moralitate există în această țară dacă nu s-a furat decît atît cît se pare că s-a furat!?

Caius Dragomir

minimax

Salvatorii neamului

Cine nu-și păzește bazinul cu apă este pierdut.
A ajuns să frigă apa.
(Proverbe arabe)

Intr-o duminică, spre noapte, la ceas tîrziu de taină, cum pe furis adică a ieșit, în fine, cum s-ar spune, la rampă, încă unul dintre marii culturnici ai „epocii de aur”. Vivace nevoie mare dar și îndurerat peste poate că, după 1989, tocmai lui, care a făcut atîta bine României în general și teatrului românesc în special, fără a mai vorbi de, parcă, 2 cărți tipărite (glumeti! ziceau că mai multe decît a citit vreodată), tocmai lui nu i s-a mai dat voie să-și lubească țara. „De ce să fie împiedicat toți oamenii care s-au arătat capabili de a face ceva util societății românești să-și dovedească și mai departe utilitatea?” (subl. mea, S.L.) Intr-adevăr cum scrie M. Ungheanu în „Vremea” din 13 ianuarie curent, aceasta a fost tema predominantă a convorbirii duminicale dintre V. Arachelian și D. Săraru. Redeschizindu-se deci un dosar mai vechi, de pe la începutul lui ianuarie '90, cînd naivii sperau că elita politică comunistă, adică măcar nomenklaturistii și securistii, nu vor mai avea acces la funcții de decizie, că dacă nu vor fi condamnați pentru dezastrul la care au dus România, barem o vreme, citiva ani, vor sta deoparte. Că n-a fost și chiar nici nu avea cum să se întîmple astfel aștia vreme cît tot to'arășii au pus la cale schimbarea macazului, se știe. În toate instituțiile centrale ale puterii: președinție, parlament, guvern, justiție, poliție și armată, la fel ca și mai jos, peste tot, în toate domeniile nu s-a întîmplat altceva, în ultimă instanță, decît o rotire a cadrelor. Ce-i drept, mai primenindu-se efec-

tivele cu noi to'arășii de nădeide avansati „la exceptional”, sau mai fiind exclusi citiva din vechea gardă; în fine, pentru credibilitate externă ori fiindcă au știut să se descurce, unii prin compromisuri oculte, au mai fost admisi în high life și ceva „elemente noi”, pentru ca apoi, treptat, să fie neutralizați și marginalizați. Iar procesul este în pînă desfășurare încît probabil n-a mai mirat pe nimeni aflarea faptului că, bunăoară, vicepremierul M. Negritoiu a semnat pe statele de plată ale Securității. La urma urmelor — nu-l așa? —, foarte bine! Țara are nevoie să fie condusă de oameni capabili, iar oamenii capabili doar nu erau cei care au ieșit pe stradă în dec. '89, inteligența oprindu-i de la gesturi desperate. Păi cine să stele mai bine ce e de făcut pentru binele țării decît tot cei care aveau acces la informație și cunosteau cum „stau problemele”? Iar bunul simț românesc, tulburat momentan în dec. '89, și-a spus în cele din urmă cuvîntul votîndu-l, și pe I. Iliescu și FDSN-ul. Drept urmare, avem un guvern brava la care probabil nici împuscății n-ar fi avut prea multe obiectiv.

Numai că, așa e dracu' al dracului dacă vrea să-și vire coada și taman cînd cu sărbătorile de iarnă ne-a lăsat fără apă. În București mai ales. (Că restul le-aveam de toate!) Iar cînd le notriveste, le potriveste bine, al naibii să fie el! Dracul. Adresîndu-se la televizor națiunii, poporului care l-a ales fiindcă e capabil, chiar dacă a fost nomenklaturist din primul e-salon, președintele ne-a explicat despre ce e vorba: Bucureștiul n-are bazine de acumulare cu o capacitate suficientă așa că niste ani buni de-acum încolo tot rău o s-o ducem. Și cu apa. Slavă Domnului, barem am înțeles de unde ni se trage, mai cu seamă că o fi d-sa preocupat în

ultima vreme îndeosebi de problemele globale ale omenirii da', orisic t. la apă se pricepe. Atîta doar că, imediat după președinte, a explicat și primul ministru de unde ni s-a tras criza apei. O fi d-sa fiinghist dar, ca prim ministru, bineînțeles că s-o fi sfătuit cu niste oameni de meserie, ajunși acolo sus, în preajma-i, tocmai pentru că sînt capabili. Și explicația a fost cu totul alta decît aceea a președintelui I. Iliescu. Neglijentă dom'le, asta a fost, neglijentă! S-a depus gheață pe sorburile din bazinele de acumulare, că apă era, slavă Domnului, destulă. Aleagă deci fiecare după cum îl taie capul său propriu și personal ce explicație i se pare mai plauzibilă. Intr-adevăr, putem fi liniștiți fiindcă sintem conduși de oameni capabili!

Desigur, poate părea un amănunt chestia asta cu apa, desi n-a fost deloc un fleac lipsa apei, din spitale bunăoară. Dar încă mai relevantă decît explicațiile flagrant contradictorii, date din chiar virful piramidei puterii, a fost nonsalanța celor doi atunci cînd vorbeau despre un eveniment/fenomen la urma urmelor inadmisibil. Nonsalanță care, de fapt, se numește cinism. Iar dacă într-un acces de naivitate ajung să te întreb cum de își pot permite, răspunsul nu e doar că se bazază pe firea răbduriei a românului, ci că, la o adică, sint dispusi să facă uz de violență fără cea mai mică ezitare, totul fiind pregătît în acest sens.

Reamintindu-ne însă de tristele lui D. Săraru, la care „Vremea” prin tov. M. Ungheanu a reactionat prompt ca o cutie de rezonanță și amplificare, dacă mai peste tot, încet, încet, „oamenii capabili” se întepenească iarăși în toate fotoliile de conducere, oare de ce-o fi el neliniștit și agitat înainte pomenitul? La fel ca de altfel și companiilor din așa-zisa partidă națională? Ce vor ei? Ce-i doare? Că, de durut, parcă îi doare ceva. Iar răspunsul este simplu: totul. Vor iarăși totul. Tocmai pentru că stlu foarte bine că și așa puțin cît s-a mai fisurat pe ici pe colo totalitarismul comunist, dacă nu se vor lua măsuri drastice, libertatea e molipsitoare iar sfîrșitul nu poate fi decît unul pentru ei. Deloc confortabil. Oricum, mai e mult pînă vor avea de ce să fie intr-adevăr neliniștiti. Sau, poate, cine știe...

Și mai e ceva de spus. Felicitări pentru redactorul televiziunii V. Arachelian! Plasîndu-se singur și nesilit de nimeni în postura de tutăr al unui D. Săraru care spunea ce spunea, a îmbrăștat orice urmă de îndoielă dovedînd, la rîndu-i, acum cu prisosință, că este un om... capabil.

14 ianuarie 1993

Șerban Lanescu

momos

Amintiri replăcute

„Stimate coleg, în vederea alcătuirii volumului omagial ce va fi tipărit de editura noastră („Cartea Românească”, n.n.) cu prilejul aniversării zilei de naștere a tovarășului Nicolae Ceaușescu, Secretar General al Partidului Comunist Român, Președintele Republicii Socialiste România, vă rugăm să ne onorați cu prestigioasa Dumneavoastră colaborare.

Antologia va cuprinde poeme, pagini de proză, reportaje, eseuri inedite, menite să evedentizeze cu pregnanță rolul hotărîtor al tovarășului Nicolae Ceaușescu în edificarea societății și culturii socialiste în anii care au urmat Congresului al IX-lea al Partidului Comunist Român.

În așteptarea manuscrisului Dumneavoastră, pînă la data de 5 noiembrie a.c. (1987, n.n.), primiți salutările noastre colegiale.”

Am găsit această scrisoare făcînd ordine prin niste hîrtii mai vechi. Recitînd-o mi-am adus aminte de teroarea care se instaura printre scriitorii odată cu sosirea toamnei și a unei scrisori cum este cea pe care am produs-o mai sus. Este adevărat mai de frică, mai împins de vreo nevoie, unii răspundeau solicitărilor, dar nu știu pe nimeni care s-o fi făcut de bună-voie și cu inima împăcată. Acum aceste omagii stau aruncate de-a valma, pline de praf și roase de mucegai, în subsolurile Editurii Cartea Românească. Nu pot fi vindute, nici aruncate la gunoi sau trimise la topit deoarece editurile sînt obligate să păstreze cel puțin 3 exemplare din cărțile pe care le-au scos.

Din '89 scriitorii n-au mai primit aceste scrisori, dar stau și mă întreb cîtă vreme va mai trece pînă cînd adevărații patrioți, cei care îl ieșesc astăzi pe Ceaușescu, nu vor pune mină de la mină pentru a edita un nou „Omagiu” și nu ultimul?

Ștefan Agopian

Cărți uitate

Apărută cu oarecare întârziere în peisajul publicisticii noastre postrevoluționare față de iureșul impetuos al noilor veniți pe piața cărții (prima piață care s-a privatizat, spontan, fără să mai aștepte cadrul legislativ atît de incomod), Editura Fundațiilor culturale române a știut să recîștige terenul pierdut, impunîndu-se cu relativă rezezi-ciune prin publicarea unor cărți bune și lansarea unor colecții bine individualizate, susținute de o selecție judicioasă a titlurilor și a autorilor. Între cele mai recente colecții lansate de editură se găsește și una destinată scoaterii din uitare a unor texte pe nedrept neglijate, așa cum stă bine oricărei edituri serioase, care își fixează prioritățile în domeniul culturii și nu în cel al finanțelor. Intitulată chiar Colecția „cărți uitate”, această serie a debutat în anul abia încheiat, cînd au apărut două volume, ambele bine primite de cititori: **Polemice** de P.P. Negulescu, ediție și postfață de Gh. Vlăduțescu, și **Hronicul măscăriciului Vălătuc** de Al. O. Teodoreanu, ediție și postfață de Petre D. Anghel.

Eticheta „cărți uitate”, pe care o poartă noua colecție fără alte explicații de intenție sau de program, implică după părerea noastră două restricții, ambele esențiale cu toate că nu și la fel de evidente. Prima se referă la materia din care se constituie aceste volume, o literatură care a putut circula la un moment dat, dar a ieșit din modă, din gustul și bagajul curent de lecturi al unei generații, cărți care n-au fost reeditate după prima lor apariție sau, în orice

caz, care n-au fost reeditate de pe vremea generației precedente, de trei sau patruzeci de ani și care trebuie descoperite de noile generații, cu ajutorul unei colecții de acest tip. A doua restricție, ale cărei justificări sînt mai puțin clare la prima vedere, privește pe destinatarul acestei colecții. În mod evident, după părerea noastră, el trebuie să fie publicul larg, cititorul mediu, cultivat sau amator de cultură, dar nu cel profesionist. Pentru specialist nu există cărți „uiteate”, ci doar anumite domenii de interes; concentrîndu-se asupra acestora, el se dezinteresează implicit de alte spații ale literaturii, respectiv de textele care o compun. Pentru cititorul obișnuit, care cumpără cartea și o citește după alte criterii, procesul e oarecum invers, opus specializării: el e atras de domenii, spații și nume de autor care au farmecul (relativ) al necunoscutului. De aceea, o colecție de cărți „uiteate”, cum e cea la care ne referim, care ar putea face o politică inteligentă și de perspectivă în domeniul recuperării autorilor de al doilea și chiar de al treilea raft, ar putea avea un mare succes. Colecția n-ar trebui să se limiteze la cartea de literatură, ci poate include și cartea de istorie, de istorie și informație culturală, de călătorii și amintiri; domeniul este uriaș: N. Iorga, **Locul românilor în istoria universală**, V. Părvan, **Ideile fundamentale și alte articole**, Haig Acterian, **Shakespeare**, **Memoriile lui N. Suțu**, cărțile despre Iași, respectiv Bucureștii de altădată ale lui Rudolf Suțu și R. Cruzescu, volumele de călătorii exotice ale lui N.M. Con-

diescu, col. Băgulescu, N. Ghica-Comănești, Gr. Sturdza, Radu D. Rosetti, Tican Rumano etc.

Un semn că așa trebuie să stea lucrurile este și epuizarea cărții lui P.P. Negulescu, care părea inițial o prezență insolită într-o serie de acest tip. Dar broșura de debut, din 1895, a tînrului filozof tratează două probleme puse în cultura noastră de însuși Maiorescu („Impersonalitatea și morală în artă”), respectiv de Gherea („Socialismul și arta”), adică anunță continuarea polemicii care a marcat într-un fel întreaga istorie modernă a criticii noastre, inclusiv pe Lovinescu, și interesează deci nu numai largi cercuri de specialiști în filozofie, istoria culturii, a artei și a literaturii, ci și pe cititorul „obișnuit” căruija marile dezbateri de idei, cu tenta lor dramatică și consecințele uneori și mai dramatice, nu-și sînt nicidecum străine; îmi pare rău că postfața dlui Gh. Vlăduțescu nu insistă puțin asupra posterității acestor idei, extrem de fecunde. Dar mai există un tip de lucrări care pot deveni mari succese în astfel de colecții; ele n-au avut ceasul lor de glorie în trecut, pe care să-l poată resuscita astăzi, ci se poate spune că abia acum le sosese ceasul depline afirmări. Mă gîndesc, de pildă, la un nume complet uitat și de specialiști: Aureliu Weiss, critic dramatic și analist al fenomenului teatral european, lansat înainte de primul război mondial la **Noua revistă română** a lui Rădulescu-Motru, dar asiduu la **Viața românească** și la **Adevărul literar** din perioada interbelică, sau la navelul Aureliu Cornea, remarcat de G. Călinescu, mort înainte de a-și fi publicat volumul.

Hronicul măscăriciului Vălătuc este, bineînțeles, cu totul altfel de literatură. Inspirată de amintirile și povestirile „din bătrîni” ale unor memorialiști de tipul lui Radu Rosetti, care preced cu puțin apariția nuvelei lui Păstorel Teodoreanu, aceasta este o consecință îndepărtată și oarecum deformată a semănătorismului dinaintea primului război mondial; ea păstrează o idee superlativă despre vremurile de odinioară și despre oamenii care trăiau atunci dar — consecință a unei epoci de criticism și prăbușire a iluziilor — o dezvoltă într-un registru minor, vag parodic, goliardic nu numai ca subiect (multe au ca punct de plecare anii de școală), ci și ca manieră

de tratare, într-un fel de vacanță lungită a spiritului. Păstrată tot pul pe muchea de cuțit, între averă babilică și parodia ei, această literatură are precedente ilustre, în Ciuvodă al lui Alecsandri și în folclor ea are și descendențe, mai puțin tre, care merg pînă la **De necruviață a dumnealui Ioniță, căpitan oasle**, a lui I. Anestin, și cine mai unde. În genul literaturii oenclomi se pare mai bun romanul lui zar Petrescu, **La „Paradis general”** în evocarea secolului trecut romanului Al. Antemireanu, **Din vreme: Căpitan Coslache**. Genul implică, îndoială un anumit talent — mă grabă de imitator după opinia me dar rămîne cu mult sub nivelul delor reale, din viață (dacă e existat ca atare; vreau să zic frenezia trăirii la acest nivel po realmente gustată cu atita volu și dichis în același timp), și m. din memoriile lui Radu Rosetti Suțu, Iacob Negruzzi și ceilalți. I mai puțin adevărat că el se bucur și literatura lui Damian Stănoiu pildă, de un considerabil și con succes la un anumit public. De ac apreciabil succes s-a bucurat și gerea lui Păstorel Teodoreanu după două ediții înainte de răzb mai beneficiat și de alte două sau după acesta, ultima dintre ele rînd chiar în 1989. Nici o grabă cred, să fi recuperat această carte nu e cîtuși de puțin „uitată”, și rei nouă ediție introduce inovații așteptate, între care de pildă p rea lui -u, final, care nu se pro (din primele trei pagini: ochiu, hengehu, obicei, gunoiu), deci conform „normelor ortografiei fr goare” (p. 175).

N-aș vrea să se înțeleagă de al volumașul lui Al. O. Teodoreanu o lectură dezagabilă sau cu totul tilă. Dimpotrivă, ca orice creație alexandrină, care marchează mom de decadență al unei imagini sa unei idei (aici, iluzia romantică a tuții, mai mult decît a virtuții strilor noștri), ea este o proză plăc lectură ușoară, pentru un momer repaos. Cu condiția — indiferent plan artistic — să nu ducă la iluz pentru a reedita vîrsta de aur a „șilor” de odinioară e suficient repetăm greșelile.

Mircea Anghel

povestea vorbeli

Ceea ce se știe

Doar potrivit convențiilor literare autorului zis omniștient îi e permis accesul la interioritatea psihică a personajelor sale. Afirmările despre ce simte, gîndește sau intenționează altcineva decît vorbitorul sînt semne ale ficțiunii, ipostaze ale interferenței și chiar suprapunerii de perspective. În comunicarea cotidiană, abuzul aserțiunii despre lumi (interioare) paralele e acceptat doar ca prescurtare: se presupune că există o sursă firească a informației — nenumită, dar verificabilă —, alta decît spiritul creator de ficțiuni ori de fenomene paranormale. Afirmările despre ce gîndește un altul apar deci ca rezultat fie al unei comunicări anterioare — „(mi-a spus că) se gîndește să plece” —, fie al unei deducții, bazate pe observații asupra comportamentului, stărilor exterioare a persoanei în cauză — „(din felul cum se agită și se uită la ceas, înțeleg că) se gîndește să plece”. Cînd informația cuprinsă mai sus între paranteze nu e explicită sau cînd lipsește contextul lămuritor, enunțurile rămîn ambigue. Există așadar trepte de ambiguitate: mai întîi între real și fictiv, apoi, în limitele realului între fapt comunicat și fapt dedus. Textul jurnalistic uzează uneori, cum se știe și din Caragiale — „Ia să vedem acum: ce gîndește suveranul?” — de cumului de ambiguități.

Disponem astfel de un mijloc foarte simplu (destinac. nu și suficient) pentru a deosebi cel puțin textele oneste — în care onn'a personală. Impresia părerea autorului sînt marcate ca atare — de cele înșelătoare — și, în fond, proaste: în funcție de cantitatea de afirmații despre lumi interioare inac-

cesibile. În număr mare, asemenea afirmații apar în tipuri diferite de texte — de la comentarii politice la relațări de fapt divers. Ultimul caz, măcar, e inofensiv. În cel dintîi, se vorbește despre „manifestări care au un caracter premeditat”, despre ce „e în stare” să facă adversarul: intenții și posibilități considerate suficiente pentru a stabili o vinovăție. Aparent, discursul acceptă unele limite ale cunoașterii: vorbește și despre ceea ce nu se știe. De fapt, recunoașterea ignoranței e un mijloc rudimentar de însinurare: în prim plan e adus „misterul”, tocmai ca în fundal să se producă afirmațiile calomnioase. Se afirmă, de pildă, că disidența a fost considerată „nu se știe de ce și de cine”, ca argument suficient pentru a îndreptăși o evoluție moralizatoare. Cineva ar fi fost „trimis la locul de bastină după o instruire cine știe unde și cum făcută”. Important e ca faptul să se prezinte drept sigur — și drept produs al unui complot; mai

departe, identificarea forțelor oculte (opozitie, străini) poate fi lăsată în seama cititorului. Ignoranța mimată e un instrument persuasiv: forța adversarului apare cu atît mai de temut cu cît e mai misterioasă, nedefinită. Cînd nedefinirea e asociată cu proiecția în viitor, procedeul își atinge punctul maxim: „Azi X, mîine cine știe cine, chiar ne-a luat Dumnezeu mințile?” Stilul pendulînd între falsă certitudine a afirmării și falsă incertitudine a ignoranței e folosit intens de reviste gen „România Mare”, „Vremea” ș.a.; din cele două am cules exemplele de mai sus. El se asociază cu procedeul mai general de introducere în presupuzițiile textului, între datele prezentate ca notorii, recunoscute de toată lumea, a afirmațiilor neverificabile; în forma cea mai simplă, acestea apar ca determinări, precizări, paranteze: „O.N.U. are 181 de membri (în urma despărțirii de către Francmasonerie a Cehiei de Slovacia)”.

Un comentariu serios nu se poate rezuma, evident, la a relata în mod absolut neutru gesturi și la a reproduce afirmații ale celor văzuți din exterior. Acțiunile și gesturile pot fi date ca deja interpretate — prin verbe precum **abuzează, greșeste etc.** — care nu produc însă nici un echivoc: nu pot aparține decît autorului, care se raportează la un anume cod etic sau practic împărtășit de mai multă sau mai puțin lume. În plus, există oricînd o rezervă de modalizări oneste, de genul „mi s-a părut”, „a lăsat impresia”, „după opinia mea”.

În construcția faptului divers, strate-

A apărut:

DILEMA

Săptămînal de tranziție ● Director: Andrei Pleșu ● Publicație editată de Fundația Culturală Română ●

În fiecare număr, articole, eseuri, comentarii de Mihail Boș (S.U.A.), Augustin Buzura, Raș Cosasu, Ștefan Augustin Doi, Mircea Iorgulescu (Germania), Gu Ornea și mulți alții. O gazetă care, ca și dumneavoastră, nu țielege tot, nu se grăbește să aze, nici să scuze și nu mai ceartă cu orice preț. Rubrici permanente: **Altminteri** ● **Suve-nul poncif** ● **Dilema arbitre** ● **Marginea și Centrul** ● **Ecur-nica** ● **Estul și restul**.

gile „atotștiinței” sînt mai evidente mai ridicole. Mai cu seamă vict li se atribuie sentimente ferme și fund pozitive, enunțuri moraliz — desigur în vederea unei ident cu stereotipurile cititorului. Mocar e narat un fapt divers în mea” nu diferă, în fond, de mo care e construit, în aceeași public comentariul politic. Tînăra vine cantă „convinsă că nicăieri nu- bine ca la bunici”. Acceptă „cu satisfacție” invitația la o petrecer loc o tentativă de viol: „zadarn fost lacrimile copilei, zbuclumu Totuși, „cînd totul credea că e pe apare bunica. „Scăpată din gî bestiei, copila se aruncă de gîtul cil șoptindu-i printre sughițuri: „țumesc, bunico. Mi-ai salvat onc Relatarea devine literatură left” sentimente și replici standard ce nează previzibil acțiunea. Ar fi sant de testat în ce măsură e textelor în care victima e o cop ghearele bestiei” sau al celor în poporul român în ghearele opoz ale complotului internațional is problema sursei detaliilor furniza abundentă.

Rodica Za

Traversarea deșertului

Petru Dumitriu, ZERO SAU PUNCTUL PLECĂRII, Editura „Viitorul Românesc”, 1992

Sint extrem de puține. În România, situațiile în care un scriitor (pe oame-nii politici și „de stat” li las la o parte) să se ridice la înălțimea unui examen public al conștiinței, cu slăbiciunile și cu erorile ei cu tot Dimpotrivă, a noi toată lumea e curată, n-are a-și reproșa nimic, așa încît e firesc să descoperi aplomb pedagogic și velleități justițiare tocmai la cei de la care te-ai fi așteptat să se ascundă în gaură de șarpe, măcar atîta timp cît să li se uite păcatele.

Printre excepțiile care s-ar putea otuși cita se numără și Petru Dumitriu, scriitor cu o carieră prodigioasă n anii realismului socialist, la care a renunțat însă dintr-o dată, în 1960, pentru a se stabili în străinătate.

S-a născut în 1924, într-un sat din apropierea Porților de Fier. Școala primară a făcut-o la Orșova, printre românii, cehi, sîrbo-croați, nemți, turci, unguri, evrei și țigani, sub cerul civilizației europene, care, orice am face, ne încap și ne rubdă pe toți. După bacalaureatul din 1941 a studiat filosofia la Universitatea din München, pînă în 1944, cînd orașul a fost aproape în întregime distrus. A trăit cu acest pri-jec experiența degradantă a nazismului și a foamei și l-a văzut pe logicianul Kurt Huber, unul dintre profesorii săi, lecapitat pentru că s-a opus războiului. De prin 1944, pînă în 1960, a luat

parte la ceea ce în România s-a numit cu emfază „construcția socialismului”, un adevărat pact cu Diavolul. „Am făcut carieră de scriitor în patrie, va mărturisi mai tîrziu Petru Dumitriu, fără să se menajeze. [...] Nu exista decît un singur punct comun între marxism-leninism și mine: ei găseau că trebuie să scrii pentru mulțime; și eu simțeam nevoia să scriu pentru mulțime. După ce am debutat în martie 1944, cu o serie de povestiri tare sofisticate, am scris deci pentru mulțime.” Și imediat mai departe: „Pînă în 1960, am respectat condițiile pactului semnat cu Mefisto. Așa am primit Ordinul Muncii, Premiul de Stat, posturi de conducere în presa literară și edituri. [...] La treizeci și șase de ani, îi dădusem țării mele două sau trei opere ce vor rămîne în istoria literaturii române; scri-sesem însă și oribile non-cărți, din specia realismului socialist. Nu mai îmi rămînea decît să putrezesc de viu sau să mă exiliez.”

Ceea ce a urmat după 1960 echivalează cu o lungă și dură experiență a exilului, o traversare a deșertului, un fel de inițiere în căutarea adevărului și, prin el, a adevărului, eu. La Petru Dumitriu, semnul acestei experiențe, care reprezintă cea de-a treia fază a existenței sale, s-a dovedit a fi de natură religioasă. Prețul plătit? Destrămarea propriei familii, pierderea tuturor avan-

tajerea identității și aculturația, nevroza tragică, singurătatea, spectrul sinuciderii. O criză de dezrădăcinare, cum o numește pe bună dreptate prozatorul, rezolvată însă miraculos prin revelația harului dumnezeiesc, a bunătății omenestii și a prieteniei. Zero sau punctul plecării, cartea publicată de Petru Dumitriu la Paris, în 1981, și tradusă recent în limba română de Maria Vodă Căpușan și de Horia Căpușan, poate fi citită tocmai ca un document al acestei crize prelunge, dar și al revelației cu care ea s-a încheiat în chip fericit. Cu o fervoare care se apropie de multe ori de pasiunea misticilor, Petru Dumitriu se lasă devorat un timp de „socialismul polițist” al țării în care s-a născut, traversează apoi „universul prostituțional” al țării de adopție (termenul este împrumutat de la Charles Peguy, care l-a folosit încă din 1914),

un univers în care totul e măsurat, cîntărit și evaluat, pentru ca la capătul drumului să poată fi descoperite valoarea prieteniei și credința în Dumnezeu: „Dumnezeu nu poate fi dovedit, scrie Petru Dumitriu în Dialectica nulității. Te rogi, sau îți întorci fața de la el. El e ceea ce transcende orice altceva și orice limită, și cea între lucruri și el, între el și noi. Și limita între «acesta» și «cel», între impersonalitate și personalitate. El transcende chiar și limita între limbaj și tăcere, între gîndire și rugăciunea inimii: căci nu se poate vorbi despre El, dar nici nu poți să încetezi a vorbi, a gîndi către El; nu poți decît să-l iubești, dar însăși gîndirea îl iubește și se înalță către El dincolo de limita ei, și devine rugăciune a inimii; și ea însăși devine gînd, și mișcare dincolo de finitudinea ei.”

Pentru ca speranța să poată renaște, o experiență a orgoliului a trebuit deci să facă loc unei experiențe a nulității (de unde și titlul cărții: Zero sau punctul plecării). Rezultatul devine o lecție, cum mărturisește Petru Dumitriu, o lecție care poate fi comunicată tuturor, chiar dacă nu toți o vor înțelege imediat: „celor părăsiți, neînțeleși, însingurați, scrie prozatorul în Dialectica nulității — și celorlalți, celor fericiți lumeste, ce vor trece cu toții într-o zi prin aceeași poartă îngustă: eșecul, angoasa, nenorocirea, boala, vîrsta, criza adolescenței, criza vîrstei mature, criza economică, ruina, șomajul, dezastul social, războiul sau amenințarea cu războiul — tuturor, am dreptul să le spun, din experiență, în cunoștință de cauză: acel zero la care sîntem reduși, e doar un punct de pornire.”

În dosarul complicat al literaturii exilului românesc, Zero sau punctul plecării, se înscrie ca o carte patetică, în care disperarea, decepția și starea de criză dau numai în aparență tonul, pentru că dincolo de ele există încrederea în posibilitatea unei izbăviri. Dar nu de unul singur și nici scutit de toate vicleniile vieții, ci cu ajutorul lui Dumnezeu.

Florin Manolescu

solilocvii

Locuri comune

sau eroarea de a spune ceea ce crezi (!)

Contrar primei impresii, a spune exact ceea ce crezi, adică fără oportunism și convenționalisme, nu este neapărat o mare calitate. Uneori chiar dimpotrivă, nu se confundă o asemenea stare de neruri cu sinceritatea poate brutală, dar insuficient de sănătoasă a unui M. Dinescu, dar nici cu neputința de a nu te lăsa la primul impuls „tehnică” în care excelează, îndelungată vreme, Ion Iliescu. Nu, a spune ceea ce crezi poate fi în mod calculat de a-ți afirma părerile fără compromisi de circumstanță, specific nu multor politicieni, jurnaliști, personalități ale vieții publice românești. Poate că nu destul, într-o lume abia și prea mică măsură desprinsă de rețea, dar a-ți ascunde opiniile, adevăratele gînduri cu privire la orice subiect. Acuma, e la mîntea cocosului că, încălținat fiind să spui nu ceea ce ar fi potrivit ci ceea ce crezi tu adevărat, ai poți, uneori, să izbesti și cu bita în altă. N-ar fi cine știe ce, numai că deinde și de cine anume ești tu, acela are greșete, și mai depinde și de cît e marș pot fi bita ori balta. Căci, a spune musai ceea ce crezi poate fi, ori-um, o lipsă de diplomatie, înseamnă a face abstracție de posibilele consecințe ale vorbelor tale, reacții/interpretări/detunări de care ele le pot genera.

Ulte-asa, fiind te aștepti mai puțin și înd tocmai de așa ceva nu duceam lipă, apare și eroarea de a spune ceea ce crezi. Președintele ar părea exemplul pic, însă numai prima vedere, căci domnia-sa simptomele se reduc la do-mentul reacțiilor, discursurile benefici-nd din plin de calitatea vorbitului fără a spune nimic, ceea ce îndepărtează din apud locul posibilitatea erorilor. Așij-erca, un Mihai Tatulici pare să intru-nipeze exemplul de-a dreptul scolaresc l figurii discursive pe care, cu candoare delicidul descoperirii d'ntii, am de gînd o descompun în cele ce urmează. Apa-ent, domnilor, doar aparent, căci decla-nd în permanentă că tocmai aceasta îi strategia („haideti să spunem ceea ce vem de spus, fără frica de a deranja pe nul sau pe altul”), în cazul nonconfor-ristului realizator nu mai poate fi vorba e vreo eroare, căci e asumată din start și chiar idealizată.

Exact în același termen ar trebui scris și Ion Cristoiu, personal contes-ț mult prea lesne din toate părțile dar re, pentru mine de pildă, are nu nu-

mai meritul de a fi un om cu păreri per-sonale (argumentate) ci poate că mai cu seamă pe aceea al incuizabilei abilități de a țese scenarii/interpretări/despiciări ale firului în patru. Homo interpretans. Numai că... Numai că, — hai să intrăm în problemă, că destul ne-am invîrțit — iată-l pe seducătorul editorialist (îndul-cim pilula, tehnică milenară, o-nvelim în staniol), iată-l deci pe Ion Cristoiu tră-gînd de toate minecile și bărbile stafful american pentru o așa-zisă atitudine gresită față de sîrbi. Dincolo, însă, de ideea absolut firească (curios, parcă toc-mai ea insuficient de bine pusă în pa-gină?) că a-l acuza numai și numai pe sîrbi este o grosolană exagerare dinco-lo de asta, zic, editorialul din 5 Ianuarie dă nastere felurilor șonne de întrebare.

Mai întii că teza susținută aproape pătinas (spre deosebire de obișnuitele sale construcțe reci și de multe ori iro-nice) se apropie, într-un mod destul de curios, de o anumită parte a presei cu care Ion Cristoiu nu părea să poată fi vreodată pus în relație. Mai mult chiar,

către final tonul devine deosebit de dur, aproape copilind în spirit și literă atitu-dinea oficială din toamna trecută: „De la Wilson încoace, — scrie — americanii se definesc prin obsesia de a impune modelul lor democratic în restul țărilor lumii. Pentru aceasta, ei au apelat de-seori la arma represaliilor. Refuzul de a da României clauza e un exemplu în acest sens.” Ciudat, foarte ciudat. Și cu năringul, credeam că în fosta Iugoslavie mor oamenii cu zecile de mil și-că mă-celul trebuie oprit.

Una peste alta, fără a căuta cine știe ce cuie (prodest), editorialul cu pricina e dominat de un neașteptat partizanat (pro-sîrb), cu totul surprinzător din par-tea unui ziarist care, chiar dacă are ade-sea opinii ce par multora prea personale, își ia măsurile euristice necesare încercînd să treacă în revistă cit mai multe fete ale problemei cu pricina. Sigur este că, frunzărînd de pildă paginile omolo-gului său francez (EJV din sfîrșitul lui noiembrie 1992) Ion Cristoiu ar fi putut afla că, desi că, desi nu reprezintă decît 30% din populația Bosniei, sîrbi au cu-cerit deja în șase luni mai bine de 60% din teritoriu; croații au luat și ei, „sub protecție, alte 20 de procente, așa că cei 1,63 milioane musulmani au rămas cu un triunghi de nici 10 000 km² din cei 51 000.

Eu nu sînt musulman, nici ungur, nici evreu, ci fiu de țărani din cîmpia Tele-ormanului, după cum o arată și numele. Am chiar prieteni în Serbia, ceea ce nu-mi permite să adopt o atitudine pro-sîrbă (dar nici invers). Și în nici un caz n-as scrie, de data asta, împreună cu Ion Cristoiu: „rezultatul alegerilor din Iugoslavia ar trebui să fie pentru ame-ricani o lecție în ce privește rolul de jandarm planctar pe care și l-au asu-mat.” Titlu de slagăr, la modă în jur-

nalistica franceză, acum vreau an: „Dojenindu-l pe Bush...” Căci una e să zică și să tot repete președintele singu-rei mari puteri rămase că: „America nu vrea să fie pe post de jandarm al lumii”, și cu totul altceva e cînd respectiva ex-presie apare, — răsturnată — sub con-deiul unui oricît de mare ziarist, fie el de la „Actual”, „Europa” ori „Evenimen-tul Zilei”.

Lucrurile nu sînt deloc indiferente, căci Ion Cristoiu nu e Mihail Oprea, el nu scrie pentru două mii de „literați” ci pentru o jumătate de milion de nărvăți de-a valma. Oricare or fi cusururile pe care i le vor fi găsind dumnealul ESTE ceea ce se cheamă un director de opinie, iar problema cu pricina nu e una din călduta noastră ciorbă națională zilnică (cu, ori fără funarisme, cîmpenisme etc.), ci una de delicată politică internațională.

Haidem, la sfîșit, să schimbăm puțin tonul și să folosim, — sumar, din lipsa spațiului, căci altfel construcția merită toată atenția — să folosim, zic, tocmai metoda Cristoiu, aceea a puneri cap la cap a unor informații venite pe canale diferite. Pe de o parte aflăm cu toții, cu destule amănunte chiar și la televiziunea română, că oficialitățile italiene declan-sează o ofensivă de o amploare fără nici un precedent împotriva unei Mafii cu care, să fim cinștii, s-a convietuit pas-nic. Pe de alta, în nici un caz de la televiziunea română, poți afla că fosta Iugoslavie a devenit un paradis al traficanților: rapoartele vorbesc de cantități de droguri ce depășesc orice imagi-nație, orasul Zadar e supranumit „Tan-gerul Adriaticii”, erme (evident) dar și produse nucleare, ramificații peste Ocean, spălarea banilor etc. tot tacumul. În atari condiții mai este o întimplare faptul că italienii au declansat o atit de puternică acțiune anti-Mafia tocmai acum? Nu cumva, nepulindu-se inter-veni în fosta Iugoslavie, italienii sînt nevoiți să forțeze celălalt cap de pod, cel de la ei de acasă?!

Mai mult decît atit, dacă te gîndesti cît de cît, te apuci cu miinile de cap cînd îți dai seama că tot haosul din Iu-goslavia s-ar putea să fi fost provocat special pentru a acoperi contrabanda. Simple speculații? Oare? Nu e mai cu-rînd o speculație naivă și adormitoare aceea de a crede că „americani exportă democrație”, în loc de a-ți întreba bunul simț propriu și a admite că americanii au interese?!? Că, așa cum cu 30 de ani în urmă în Vietnam, încercau să controleze plantațiile din vestitul triunghi (întrate de-acum pe miinile mafiei chi-nezești), tot astfel acum au interesul de a ori un trafic care ce altceva poate să vizeze decît Occidentul?

Eroarea de a spune ceea ce crezi. Fără a întoarce foaia pe toate fețele. Chiar dacă par albe.

Mihail Oprea

PREMIILE PE 1992 ALE FILIALEI U.S. DIN TIMIȘOARA

Juriul, constituit în vederea acordării Premiilor Uniunii Scriitorilor din România — Filiala Timișoara și ale Revistei Orizont, alcătuit din următorii scriitori: Paul Eugen Banciu (președinte), Traian Liviu Birăescu, Vasile Dan, Eugen Dorcescu, Mandies Gyorgy, Svetomir Raicov și Gheorghe Zinecsu, în urma deliberării în sesiunea din 7 Ianuarie 1993, a acordat, prin voie secret, următoarele premii:

OCTAVIAN DOCLIN, „A te bucura în eroare”, Poeme, Editura Hestia, 1992 (poezie)

VIOREL MARINEASA, „Uncle, arme, instrumente”, Editura Cartea Românească, 1992 (proză)

SERBAN FOARTĂ, pentru traducerea volumului Edward Lear & Comp., „Limericks”, Editura de Vest, în românește de Serban Foartă, 1992 (traducere)

CEDOMIR MLENOVICI, „7 incantații pentru femeie, piatră și vin”, în românește de Carmen Blaga și Lucian Alexiu Editura Hestia 1992, (poezie)

De asemenea, juriul a acordat două premii de debut:

Gheorghe Mocuța, „Ingerul ridică lespezea”, Colecția revistei Arca, 1992 (poezie)

Ada D. Cruceanu, „Radu Stanca, dramaturgul”, Editura Hestia, 1992 (critică literară)

Aceste debuturi au fost sponsorizate de societățile „Colibri” și „Prometen” din Timișoara.

bogdan ghiu

Să pun o gură în calea acestei adieri, să o spună.

Să închid gura din calea otrăvii. Gură cu buze, limbă, dinți, să ne-o spună și nouă, pe înțeles. Dinții vor începe să muște, limba să plescăie, buzele vor zîmbi. Poate că totuși nu. Să pun o gură în calea adierii și să o țin închisă. Gura să tacă, vîntul să vorbească.

Cuvîntul nu e, cuvîntul trebuie făcut. Gura face cuvîntul. Gura predă vîntul în mina cuvîntului gata făcut, gata-narmat. Gura mîncîcă chiar și atunci cînd vorbește.

Vîntul nu ne spune nimic.

Să nu confund răsufierea mea cu vîntul nopții. Răsufierea mea e desigur un asasinat. Ucid ca să mă hrănesc și ucid ca să hrănesc cuvîntul. Gura mea e stomac. Vîntul nopții nu spune nimic și nu hrănește pe nimeni.

Gura mea transformă totul în hrană. Mă hrănește pe mine, chiar mă îngrășă ca pradă a cuvîntului. Ca să (mă) pot da de mîncare cuvîntului.

Mă hrănesc ca să hrănesc cuvîntul.

Mă hrănesc ca să hrănesc turma de porci, de cuvinte.

Am dat de mîncare la porci, la cuvinte.

Trăiesc ca să țin în viață cuvintele. Mîncă ca să vorbesc. Gura.

Vînt liber, ocolindu-ne trupurile,

înghițindu-ne otrăvurile gurii, ducînd cuvinte fără a se face cuvînt. Nimeni nu va expira vînt.

Ești un univers carnivor. Cuvîntător.

Cuvîntător = carnivor.

Animal care plătește cu cuvinte pentru ce fură și ucide. Mestecînd faci tu totul.

Gura mestecă, mîntea pisează, dizolvă, stomacul mestecă, ochii mestecă, mîinile frîng, buzele sfîșie. Totul vorbește.

Nu e decît vîntul, care refuză să vorbească.

Aud. Dar din păcate vorbesc. Dacă urechea ar fi cea care-ar vorbi.

Dacă ar vorbi ochiul. Vorbește însă gura, mestecînd.

Cînd mîncîci, îți vine să vorbești, cînd vorbești și se face foame. Cu gura veșnic plină.

Lună plină de cuvinte. Îți dau răsufierea mea să vorbești.

Gura mea să se poată hrăni.

Pom fructifer în calea gurii me'e. Mai bine spune ce-ar fi de mîncat. Mai bine mîncă pur și simplu și tac.

Pom fructifer în calea gurii mele, tu ești cuvînt. Nu poți vorbi decît ce poți mîncă. Te hrănesc să-mi crești

cuvinte. Eu să respir și tu să vorbești.

Și tot așa.

Ce se aude ? Ce aud ? Cuvîntul stă în ureche, așteaptă să respire.

În tine suflă ca într-o pinză vîntul și cu toate acestea nu se oprește. Respirația ta însă e altceva.

e numai a ta. Încearcă și tu să suflă într-o pinză.

Tu, ca să dai, trebuie să iei, mai bine zis să primești. Dar, tu iei și cînd nu primești. De cele mai multe ori, însă, tu și primești, și iei, și de aceea ai ajuns să confunzi aceste două (să le zicem) momente. Lumea doar dă, fără să primească sau să ia nimic. Doar dă.

Nu poți să dai fără să fi primit și fără

să fi luat. Uneori, fără să fi luat fără să primești, fără a fi se da. Poate, însă, că „a lua” este de fapt „a primi”, „a da”. Dar altceva, altceva, nu tu, oricum, dă, îți dă. Tu ca să dai, primești.

Prin ochi ai putea trece și tu, dacă n-ai te-aș vedea. (Te văd, însă, și rîmii vîntul.)

Duhul stă mai mult pe-afară. Stă mai mult neîntrupat decît intrupat.

Ce înseamnă, însă, „a fi intrupat”, „a se intrupa”? Locuiește ca într-o casă ca un lichid într-un vas etc.? El nu este altceva în clipa în care e intrupat, căci dacă ar fi altceva rămînd în casă, este, dacă ar avea două naturi, l-a putea (poate) „prinde”, i-am „dibușat” natura lui primă, prin a doua, cea în timploare. Cînd nu se intrupează e și nimic pentru noi. Intrupat, el nu e dual, duplicitar, ci „devine”, este lucrul în care se intrupează. El este acel lucru și nu e și altceva încă, în plus. Verb „a se intrupa” minte cu prefixul lui nu e vorba de a intra, de a fi „în”. Nu există o interioritate diferită ca sursă de stanță de pereții ce ar delimita-o, conține-o. Duhul „în”-trupat e un fel de lichid totuna cu vasul, un lichid care e însuși vasul, un lichid cu formă de vas (ca și cum...), care nu e vas. Totuși mai trupul, conținătorul, deci, lipsește. Nu există trup, corp. E numai duh, nu mai spirit, suflet etc. Nu există trup, există numai duh devenit trup. Spirit-ca-trup. Tot ce e este spirit, duh.

Și totuși, există mai mult duh neîntrupat decît duh intrupat. Pentru noi nu e nimic. Și nimicul acesta există. Lumea aceea există. Nu l-ai simțit niciodată.

Plouă. Nu am nimic de spus, dar trebuie să scriu, simt, pentru că totul în afară și pentru că am apucat să scriu că există mai mult duh neîntrupat decît intrupat. Totul e afară, de scriu. Trupul e spirit.

Mîine voi fi trist, obosit. Mîine voi aștepta. Unde m-ar putea duce așteptarea?

step cadru

O artă plină de întîlniri

Am în față un exemplar din ediția limitată la 200 a romanului **Nunțile necesare**, ediție apărută la Editura Arcs Amatoria pe spezele autorului. Serigrafura lui Mircea Dumitrescu îl surprinde pe romancier în ipostaza de Ianus demonic încîntat de ceea ce tocmai a răstignit sub peniță. Imaginea îmi convine. Arta plină de întîlniri a scrisului pare să fie pentru Dumitru Țepeneag un joc rafinat de fețe/suprafețe șlefuite în regim nocturn.

Motive obiective fac să știu despre scriitor în primul rînd ceea ce se poate afla din jurnalul parizian publicat în serial de „România literară”. Adică a mînunte despre cel care a fost, la un moment dat, un „caz”. Rețin unul singur: pentru a-și pregăti o eventuală întoarcere în țară, Dumitru Țepeneag ar fi trebuit să-i adreseze o scrisoare lui Ceaușescu. N-a făcut-o; dintr-o acut resimțită, insurmontabilă incompatibilitate estetică. Îi era cu totul inacceptabil un dialog cu emblema însăși a subculturalului. E un amănunt care implică artistul. În rest, „cazul”, oricare „caz” își datorează mult din statură lucrătorii perfide a sistemului însuși care își anihila rivalii transformîndu-i în singurătăți.

Mă interesează înfînit mai mult ce spune scriitorul. Romanul **Nunțile necesare** este, pentru mine, o carte de debut amînat. Aleg să-l citesc ca atare fiindcă, oricum, îmi e aproape cu totul „preistoria” lui. Mă instalez în facultatea ruminantă, cea mai potrivită, poate în confruntarea cu un text mîzînd cu evidență pe magia sugestivă, pe sintaxa barocă a discursului oniric.

Așadar: la o primă lectură, senzația de conglomerat obscur, cițos, ieșit din „laborator hirsut și erectil” (cum ar spune Marcel Moreau) al unui scriitor

care exploatează pînă la ultimele consecințe limbajul de descriere relativă. Existența metaforală pare suverană. Autorul se lasă purtat de propria scriitură spre încheieri neplănuite. Stupoarea de a fi tradusă într-un enunț viscos, scăpat din friu, improvizînd liber în marginea datelor realului, eliberat de constrîngerea oricărui semn de punctuație, abia strunindu-și revărsarea în capitole și paragrafe aleatorii. O a doua lectură vitaliază însă secvențele. Îți dezvăluie o stranie, pedantă ritmare interioară, o organizare minuțioasă a fiecărui verb. Ghemul răspunde, răscrucea semnifică polifonic. Himera, cu aparenta ei discontinuitate, experimentează un caleidoscop scriptural. Semnale deodată îmbilzite sînt tot atîtea călăuze în labirint.

Prima cale de urmat ar fi cea pe care autorul te îmbie insistent, prea insistent, cu o avalanșă de repere. Calea mioritică. Vrînd-nevrînd, și se impune prima grilă. **Nunțile necesare** este o excelentă parodiare a baladei, varianta romanescă și stufos-cadențată, a **Mioritei**. Personajul central este profesorul Ciobanu cu dublura sa sublimat-poematică, ciobanul pur și simplu. Uneltesc împotriva lui doi tovarăși, Munteanu și Pădureanu. Apare și mioara, cînd grotesc-șarmantă, metaforă a disoluției și crimei, cînd idilică, de o puritate stridentă, imaginînd comuniuni esențiale. Firește, „nunțile” mici, abjecte, căzute și scăzute, se încheie apoteotic într-o nunță mioritică, deci în moarte. Plutirea din Miorița baladescă, senină și demnă, este înlocuită de o alunecare implacabilă în gol, în nerost. Secvențele sînt toate refrene ale unei melodii absente, melodie tentată în sfîrșiri tragice, îmbăloșate. Desigur, urîțenia e în exces. Totul e murdar, lipicios; scursori, șoareci, limacși, tot ațîția mesageri ai finitudinii. Rotirea în gol nu promite decît unicul bine accesibil — moartea. Răul, uritul sînt active, incitante. Mina omului presară sare pe limaxul cu bale argintii într-un ri-

tual exorcizant de o teribilă zădărnicie. Totul se colorează ca-n misterele medicinale, măleile se schimonosesc halucinant. Lucrate sub microscop, cu imaginația dată la maximum („atunci ridici din umeri și te gîndești că de vină e fotografia ori poate numai mîntea ta plină de gînduri ascunse și de tot felul de fantasmă pe care le proiectezi din cînd în cînd fără nici o justificare asupra imaginilor dacă nu chiar banale oricum nevinovate...”), tablouri succesive ori monoton-alternative ale existenței proiectează alegoria mioritică pe un perete igrasios în inegală, în favoarea sa, concurență cu cerul cu stele. Aceasta din urmă pălește, se îngustează, nu mai poate cuprinde disperarea. Dimpotrivă, încăperea mizeră, îngroșată mizeră, capătă deschidere cosmică. Disperarea dobîndește calitate. Căderea în împrăștierea a ciobanului se petrece sub semnul unei senzualități întoarse spre sine („...se trîntea pe iarbă întinzîndu-și ciolanele dezmoțîndu-și mușchii își ștergea fruntea de sudoare și trecea palmele peste ochi apoi și le freca de suman o mîna și-o vîra în sină și simțea bătăile inimii să și le asculte și zvîcnetul singelui din ce în ce mai puternic la tîmple zîmbea și întîndea brațul deasupra capului să apuce un smoc de iarbă întîlnia blana moale a mioarei care se așezase și ea ceva mai încolo...”), consonind visceralității dezarmat-lucide a profesorului Ciobanu. Între cele două ipostaze „nu e mai mult decît o perdeă neagră ca un zăbranic”. Ca și în Miorița, moartea e întîmpinată cu o fantasmă. Nici în baladă, nici în romanul-replică nu se poate vorbi despre așteptare/acceptare senină a sfîr-

șitului. Fantasmăle menite să țină în locul celui sortit dispariției sînt deopotrivă de tensionate, de disperat febrile. Cu un scrișnet prelung cadențat esecioplit obiectul de vorbă derabil pînă dincolo. Excelentă alegorie a actului creator.

Picturalitatea secvențelor sugerează filiații inedite. Am descoperit astfel Chagall, pe care îl receptasem întotdeauna pe o lungime de undă roz-trandafir, are nete conotații „mioritice”. Cînd în fond, miresele sale plutitoare și mioritice fericiți nu sînt decît înfățișări a muritudinii. Ale muritudinii învinse singurul mod la îndemînă ființei umane: rostirea artistică. Fie ea cuvînt, imagine, sunet, formă.

Filmul „ființei pentru moarte” — în care cînd citite ca un perfect scenariu care indicațiile de regie se împleteau firesc cu „dialogurile” — este din familia **Reconstituirii** lui Lucian Pintilie. Imagini gureș-taciturne, mîstînd senzuri, lentile măritoare lăsdînd să vadă, impudic, golurile; lîncezeli tîcurose ale nimicniciei; uși abdicînd din funcția lor metaforală, refuzînd, așadar, să ducă spre ceva. Toate acestea într-un colaj suprarealist exasperat orchestrat propunîndu-se pe sine substituînd, ca plin.

Profesorul Ciobanu este și un posibil Don Juan vulnerat, funcțiile sale vitale fiindu-i călăii. În economia minuțioasă a romanului, perechile/vocile fac și se desfac canonic, cu o știință polifonice care trimite, de pildă, la excepționalul **Memorial...** al lui Sarambo; „...pipăie cu mina peretele femeii așază pe spate și-și mîngîie încoșînii și pîntecel igrasie e vizibilă e evidentă de ce zîmbești dar ea nu-i răpunde el se apropie cu fața de pereți și trage pe nări ai zice cu voluptate mrosos acela acru de igrasie și de urină sau ce dracu e miroase a moarte șoștește el timid și femeia continuă să vorbească și să privească pe fereastră cum și șie rîndunelele țesătura fină a ploii baba nu se vede trebuie să fie acolo prispă casei vecine dar nu se mai vede...”

Cum spuneam, scrisul lui Dumitru Țepeneag e o artă plină de întîlniri. Jurnalul de lectură ar putea continua nesfîrșit. Închei cu sentimentul că mă aflu în fața unei cărți-eveniment. Unul dintre acele i-reale care are forța de a se așeza în peisaj ca parte a realului.

Irina Petraș

EPISTOLA SFÂNTULUI APOSTOL PAVEL CĂTRE COLOSENI

CAPITOLUL 3

Viața cea nouă întru Hristos (continuare). Datoriile sociale întru viața cea nouă.

¹ Așadar, dacă ați înviat împreună cu Hristos, pe cele de sus căutați-le, acolo unde este Hristos șezând de-a dreapta lui Dumnezeu;

² la cele de sus cugetați, nu la cele de pe pământ;

³ căci voi ați murit, și viața voastră este împreună cu Hristos ascunsă în Dumnezeu.

⁴ Când Hristos, viața voastră, se va arăta, atunci și voi împreună cu El vă veți arăta întru slavă.

⁵ Prin urmare, ucideți mădularile voastre cele pământești: desfrânarea, necurătenia, patima, pofta cea rea și lăcomia — care este închinare la idoli —,

⁶ din pricina cărora vine mânia lui Dumnezeu peste fiii neascultării,

⁷ întru care și voi ați umblat odinioară, pe când trăiați în ele.

⁸ Acum însă și voi pe toate să le lepădați: mânia, întărâtarea, răutatea, blasfemia, cuvântul nerușinat din gura voastră.

⁹ Nu vă mințiți unul pe altul, de vreme ce v'ați dezbrăcat de omul cel vechi laolaltă cu faptele lui, și v'ați îmbrăcat cu cel nou, care spre cunoaștere se reînnoiește după chipul Celui Ce l-a zidit.

¹⁰ Acolo nu este elin și iudeu, tăiere împrejur și netăiere împrejur, barbar, scit, rob, liber, ci Hristos, totul întru toți.

¹¹ Așadar, ca niște sfinți și iubiți aleși ai lui Dumnezeu, îmbrăcați-vă cu simțăminte de îndurare, de bunățate, de smerenie, de blândețe, de îndelungă-răbdare,

¹² îngăduindu-vă unul pe altul și iertând unul altuia dacă are cineva vreo plângere împotriva cuiva; așa cum Hristos v'a iertat vouă, tot astfel și voi.

¹³ Mai presus de toate acestea, îmbrăcați-vă întru iubire, care este legătura desăvârșirii.

¹⁴ Și-n inimile voastre să domnească pacea lui Hristos, întru care ați fost chemați ca să fiți un singur trup; și fiți mulțumitori.

¹⁵ Cuvântul lui Hristos să locuiască întru voi cu bogăție. Învățați-vă și povățuiți-vă între voi cu toată înțelepciunea. Cântați în inimile voastre lui Dumnezeu, mulțumindu-I în psalmi, în laude și-n cântări duhovnicești.

¹⁶ Și orice ați face, cu cuvântul sau cu lucrul, pe

¹⁹ Acolo unde este Hristos (prin extrapolare din v. 1).
²⁰ Sciti, locuitorii din nordul Mării Negre, cei mai îndepărtați dintre „barbari“ (adică dintre toți cei ce nu vorbeau limba greacă — vezi 1 Co 14, 11 și nota).

din NOUL TESTAMENT

Versiune revizuită, redactată
și comentată de arhimandritul
Bartolomeu Valeriu Anania
sprijinit pe numeroase alte osteneli.

toate să le faceți în numele Domnului Iisus, prin El mulțumindu-I lui Dumnezeu-Tatăl.

¹⁸ Femeilor, fiți supuse bărbaiților voștri, așa cum se cuvine întru Domnul.

¹⁹ Bărbaiților, iubiți pe femeile voastre și nu fiți amarnici față de ele.

²⁰ Copiilor, întru toate ascultați-I pe părinții voștri, căci aceasta este bineplăcut Domnului.

²¹ Părinților, nu-i întărâtați pe copiii voștri, ca să nu se desnădăduiască.

²² Robilor, întru toate ascultați-i pe stăpânii voștri cei după trup, nu cu slujire doar de ochii lumii, cu gândul de a plăcea oamenilor, ci întru curăția inimii, temându-vă de Domnul;

²³ orice ați face, lucrați din toată inima, ca pentru Domnul și nu ca pentru oameni,

²⁴ știind că de la Domnul veți primi răsplata moștenirii; slujiiți-I Domnului Hristos;

²⁵ căci cel ce face nedreptate își va primi nedreptatea; și părtinire nu poate fi.

CAPITOLUL 4

Datoriile sociale întru viața cea nouă (continuare).
Salutări, încheiere.

¹ Stăpânilor, dați-le robilor voștri ce este drept și potrivit, știind că și voi aveți Stăpân în ceruri.²¹

² Stăruiți în rugăciune, priveghind în ea cu mulțumire,

³ rugându-vă totodată și pentru noi, ca Dumnezeu să-i deschidă cuvântului nostru o ușă spre a grăi taina lui Hristos pentru care sunt eu în lanțuri,

⁴ ca s'o arăt așa cum trebuie să grăiesc.

⁵ Umblați cu înțelepciune față de cei ce sunt în afară²², răscumpărând vremea²³.

⁶ Cuvântul vostru să fie întodeauna plăcut, dres cu sare, ca să știți cum trebuie să-i răspundeți fiecăruia.

⁷ Toate câte mă privesc pe mine vi le va face cunoscute Tihic, iubitul frate și slujitor credincios și împreună-ostenitor întru Domnul.

⁸ Anume pentru aceasta l-am trimis, ca să știți cum ne aflăm și ca să vă mângâie inimile,

⁹ împreună cu Onisim, credinciosul și iubitul fra-

²¹ În fapt, acest verset este finalul capitolului precedent. De aici, adresarea e generală.

²² Cei ce sunt în afara comunității; necreștinii.

²³ Pentru „răscumpărarea vremii“ vezi nota de la Ef 5, 16. În cazul de față, recuperarea timpului se poate face și prin folosirea oricărui prilej de a răspândi Evanghelia printre păgâni.

te, care este dintre voi²⁴; ei vi le vor face cunoscute pe toate cele de aici.

¹⁰ Vă îmbrățișează Aristarh²⁵, cel întemnițat împreună cu mine; și Marcu²⁶, vărul lui Barnaba — în privința căruia ați primit porunci; dacă vine la voi, primiți-l;

¹¹ și Isus cel numit Iustus²⁷. Aceștia sunt singurii dintre cei tăiați împrejur care au lucrat împreună cu mine pentru împărăția lui Dumnezeu; ei mi-au fost încurajare.

¹² Vă îmbrățișează Epafra²⁸, care este dintre voi; rob al lui Iisus Hristos, el pururea se luptă pentru voi în rugăciunile sale²⁹, ca să stați desăvârșiți și întru totul să pliniți voia lui Dumnezeu.

¹³ Căci mărturisesc eu despre el că multă ostenală și-a făcut pentru voi și pentru cei din Laodicea și din Ierapole³⁰.

¹⁴ Vă îmbrățișează Luca³¹, doctorul cel iubit, precum și Dimas³².

¹⁵ Îmbrățișați pe frații din Laodicea și pe Nimfas și Biserica din casa lui³³.

¹⁶ Și după ce scrisoarea aceasta se va citi la voi, faceți în așa fel ca ea să fie citită și în Biserica Laodicienilor; iar pe cea din Laodicea³⁴ s'o citiți și voi.

¹⁷ Și spuneți-I lui Arhip³⁵: Ia seama la slujba pe care ai primit-o întru Domnul, ca s'o împlinești.

¹⁸ Salutarea, cu mâna mea, a lui Pavel. Aduceți-vă aminte de lanțurile mele. Harul fie cu voi! Amin.

²⁴ Despre Onisim, originar din Colose, vezi mai pe larg în Epistola către Filimon.

²⁵ Aristarh îl însoțise pe Pavel în cea de a treia călătorie misionară și apoi în drumul spre Roma.

²⁶ Marcu, autorul Evangheliei care-i poartă numele.

²⁷ Despre acest Isus-Iustus nu avem stiri și din alte surse.

²⁸ Despre Epafra vezi nota de la 1, 7.

²⁹ Lupta prin rugăciune (vezi și Rm 15, 30) e una din ideile-forță ale lui Pavel.

³⁰ Ierapole, oraș în apropiere de Colose.

³¹ Luca, autorul Evangheliei a treia și al Faptelor Apostolilor.

³² Dimas, menționat și în Flm 24. Din 2 Tîm 4, 10 știm însă că, „în dragoste cu veacul de-acum“, l-a părăsit pe Pavel și s'a dus la Tesalonic.

³³ Nimfas, a cărui casă — probabil destul de largă — devenise locas de închinare al unei comunități creștine.

³⁴ Majoritatea comentatorilor biblici cred că această scrisoare către creștinii din Laodicea este una și aceeași cu Epistola către Efesenii.

³⁵ Arhip, colaborator al lui Pavel; menționat și în Flm 2.

O ISTORIE ILUSTRATĂ A LITERATURII ROMÂNE CONTEMPORANE

văzută de Ion Cucu

PREMIILE REVISTEI «LUCEAFĂRUL» PE ANUL 1992

Opera omnia : Cezar Baltag

Proză : Cătălin Țirlea

Critică : Vasile Spiridon

haiku

Singurătate.
Lumina descojește lent
o creangă.

GLOSSĂ

Încercînd aceleași nevoi de a fi cineva atunci cînd simți că totul se disolvă în neutru ca o foaie de hîrtie care n-are umbră pentru că printr-un miracol prinde soarele pe cant. Vrem să facem față neprevăzutei de orice fel și ne pregătim mintea și sensibilitatea pentru tot felul de grozăvii, însă cel mai mare dusman ne rămîne tot ternul de fiecare zi, pentru care nu sîntem niciodată îndeajuns de pregătiți. Asta pentru că noi ne schimbăm de la minut la minut, odată cu fiecare respirație în timp ce el rămîne, greu și apăsător, precum ceața care desființează ferestrele și ochii fără ca propriu-zis să se atingă de ei. Te înșeli atunci cînd te adresezi spontan primului venit, ca și atunci cînd continui vechi dispute cu un prieten. Lucrurile și cuvintele îți fug printre degete, timpul le întretaie brutal, deformîndule, dîndu-le înțele uri de care nimeni nu mai e răspunzător. E o pată de culoare pe manșetă, pe care nu știi de unde o ai. Intirziînd într-o seară, liftul n-a mai mers și-a trebuit să urci etajele pe jos. Simți sub tălpi treptele; n-ai mai urcat scara de

mulți ani, biografia ta are goluri de care abia acum îți dai seama. Prieteni care nu apar o vreme, și cînd îi regăsești constăți că au un neg în plus sau în minus, cu toate că ei pretind că așa au fost de cînd se știu. Izolarea norilor nu e posibilă. Vizualul conduce la detașarea de consecințe. Poți opri cîteva semne, dar le prefaci în cresuri. Jumătate din drum e acoperit de soare. Ai fost alături de toți cei care s-au pierdut, glasurile lor erau la fel cu al tău. Poți contesta locuri, nu sunete. Răbelul fapt de a te întîlni. Nimic în pregătire. Totul pentru derivă. Secunda macerată e singura prezentă în memorie.

Și ți-ai pus Țar ochelarii ca în fiecare seară pentru somnul îndelung printre litere. Dioptriile urmăresc zorii, virtualități personale. Putem să ne înțelegem prin sticla posacă? Avem aceleași rituri, aceleași dureri în coloana vertebrală, aceleași tergiversări ale luminii pe lucruri. Formele ies încet din neștiință. Rațiunile se-nlănțuie. Nu mai ești singur căci te simți multiplu. Ești ca un bulevard plin de statui care nu se zăresc una pe alta, dar știi că în alinarea și succesiunea lor anume rezidă întreaga ta personalitate.

Constantin Abăluță

george bocșa

Minotaur

...Prin evantai smucit de umbre prind
a licări văile copilăriei...

(Tiptil — igrasioși PAȘII
prefigurează
o amplă cadență-n intimitatea
mieilor —

Suflul vorace a tot ce nu-l Muzică
te-ajunge
în prag —

Și-o să te sugrume
Cu Firul Ariadnei —)

Imunofluorescență *)

Și acum ce-ai să te faci cu îndepărtatul
tău fulger

Viu îmbibat de clipele vieții tale
brusc izbucnind
în liniștea de dinaintea furtunii ?

(Ceea ce din cenușa caldă se cațără
singeriu pe ruine.

Ceea ce febril și-a migrare pîlpîie cu
Pasărea Phoenix —)
...mi-apari de pe sens interzis pedalînd
impalidat

și-n pantaloni scurți
pe bițicul naivității mimate :
„Ce să faci cu frumusețea dulce
cînd stă, sub liliac, pe bancă ?”

(Soarele-avorton-piezis-mocnit
al camuflajelor și Uitării.
Luciul stîns al plajei unde eşuarăm—)
Păi se filmează bre în nocturnă în
insule sub rafală —

Deh, deh, pupături, foială-n Mîzgă.

Păi se filmează bre în nocturnă în
Hulubii ăștia gură-spartă :
„Ce să faci cu frumusețea dulce
cînd stă, sub liliac, pe bancă ?”

(Mîini șovăie s-atingă clapele acelu
sumbru pian
acordat de Suflul Unanim —)
Ha ! Pușlamaua de Pușlojic survolează
culoarea roșie a Semaforului —
Quo Vadis, Adame ?

„MERG LA MOARTE SĂ MĂ TUNDĂ”

* Metodă de detectare a morbului SIDA

Glontele pe țevă Fătul în uter

Rap ! Rap ! — pe pielea scorjitelor
iniml.

(Ha ! Poeții romantici aste ha ha le re
fete bătrîne-n saramura unei vîrste
de ani degerați
bătuți

pe muchia lunii —
„Soarele negru al melancoliei” al lor,
un soare avorton...

Arsura vie a ceea ce atîta ai iubit
și-acum desprimăvărează...
Lehuze lîngă riu —

Ne clănțane oasele
în Țuitorile locomotivei cu aburi
a lungului marfar hodorigit
al ploii veșnice

— Pasăre înclieată !
— Ou fulgerat !

Rap ! Rap ! — bătuile inimii pe pielea
scorjitei Lumi.

Diokene

Crăpăm
a-nseninare
pleptiș
pe un plan înclinat
legați cu frîngii
de steaua Cînelui —

Plici-plici picătura de apă în Peșteri.
(Sunet dogit de recipient din vieți
anterioare

spre stropii vieții
de apoi)
...răgușeala-I : doldora de sparte grauri
antice-n pirjol de

vinuri și elocință.
Duhnind a butoi și-a doage lipsă...
(„Dar cui nu-i
lipsește-o doagă pe-așa nori sălcii
bătuți pe muche ?”)
Plici-plici picătură de apă Aiurea...
Poate

stalactită... Poate
stalagmită...
— izbindu-ne

rîndunelele
bete
în cioc
cu dinamită.

Poemul celor trei culori

Doliu pe rîpi cu roșu ris de vulpi
și scai vinăt —

Intr-o rină
ral
ticit
de schiopătat de zburătoare
rime șchioape —
ca niște

(Iminentă aburire a Ciornei, vagi
luminșuri,
ștersături...)

Ci viu plîpii-va înmîitul șelipăt
șovăielnic de hribi

dinspre galben
după ploaia cea grasă cu clăbucl
și clăi prelungi
pînă la
cuci
ca niște
cruce.

Arte decorative — final de stagiune

Un fel de a spune, firește, mersul artelor născute din verva industriosoasă a ambientaliștilor nu are conținere. Și dacă, totuși, a avut cindva un început, sfîrșitul lor este greu de prefigurată. Am zis „stagiune”, delimitînd în acest fel un interval convențional dintre două saloane naționale. Adică, dintre două ieșiri la rampă mai semnificative și compacte ale unei arte mai puțin destinată spațiilor expoziționale. Dar, pentru a demonstra parcă eminența exprimării lor în termeni nu neapărat comerciali și utilitari, artiștii decoratori apar periodic — inițial în triennale special consacrate domeniului lor, apoi în răs-timpuri mai scurte — în saloanele naționale, în expoziții (destul de numeroase în ultimul timp) de grup și, evident, în personale, în focarul de interes al publicului. Șansa unică a acestor iscusii meșteri ai „artelor industriale” este că pragul expozițiilor lor este trecut nu doar de chemații artei, ci de categorii foarte largi și felurite de lume atrase de jocul inventiv și frumos al imaginației creatoare, atît de firese coborîtă în cotidian și în domesticitate de acești neosteniți menestrelai formelor...

În recentul Salon național al artelor grafice și decorative, ce ocupă de acum cunoscutele etaje 3 și 4 ale Teatrului Național, piesele aparținînd acestui gen complex și atît de bogat interferent cu toate celelalte arte înrudite, se disting prin amploarea registrelor stilistice și varietatea deconcertantă a viziunii plastice. Materialele puse în operă își pierd,

de regulă, calitățile lor tradiționale, capacitatea de convertire a acestora în forme imprevizibile ce sfidează orice obișnuință. Deși destinată interioarelor așa-zise burgheze, arta aceasta are în miezul ei conceptiv orice, numai comoditatea și convenționalismul burgheze nu!

Dincolo de considerațiile de ordin general, pe care un salon național ni le poate inspira, nu putem ocoli adevărul că artele decorative traversează o perioadă de viguroasă afirmare a resurselor lor creative, cel puțin în cîteva domenii (sticlăria, ceramica, „sculptura” textilă), avînd o audiență internațională neîngrădită decît de propria noastră sărăcie în a pune în mișcare tot acest foarte activ emițător de valori artistice. Fără a fi o paradă cuprinzătoare a ceea ce posedă la această oră școala românească de arte decorative — nici nu și-a propus așa ceva — Salonul actual al artelor decorative „agrementază” luminos ansamblul manifestărilor de acest gen, care au marcat finalul de an 1992. Un an, iată, putem să-l evaluăm și astfel, al artelor decorative, care, alături de extraordinara prestație artistică a sculptorilor, statornic afirmată și manifestată în agorele artistice ale țării (și ale lumii!) în ultimii ani, se impune ca o componentă întru totul reprezentativă a creativității noastre artistice. Și în acest Salon, prezența cea mai concludentă au oferit-o sticlăria și ceramicii — poate și datorită modalităților mai accesibile de convertire în

Alexandru Badea : Sensuri posibile

formă a unora dintre cele mai plastice materiale aflate la îndemîna geniului inventiv al omului: lutul și nisipul cuarțos supuse jocului febril al miinilor, și al chimiei primordiale a focului. Fără a fi dominant prin aportul numeric în economia de ansamblu a exponatelor, lucrările unor Liviu Mocan, L. Anghelache, D. Rădulescu (excelente „Piramidele” sale), Lucia Maftei („7 năframe”), David Leonid, Vl. Ciocoiu, Rodica Goicea Leucă, Costel Badea, Ioana Setran au polarizat realmente, prin concizia și expresivitatea compozițiilor pe care le-au prezentat, Interesul privitorilor. Destul de bine reprezentat a fost și sectorul panourilor și compozițiilor textile (inclusiv imprimeuri monumentale), deși în această privință nota de originalitate sau de depășire a tendințelor autopastisante este mai puțin vădită. Totuși, am reținut creațiile Laurei Popescu, Gh. Gogescu, Daniela Grubevschi, M. Manta, S. Drăgoescu, Gabriela Cristu (remarcabilă compoziția intitulată: „Ființa”), C. Horvath Bugnariu, L. Moraru, Lucia Pușcasu, Anca Sesan, Claudia Mușat și mulți alții. Ne-au nedumerit criteriile după care au acționat comisarii expoziției acordînd un spațiu

expozițional disproportionat unora în dauna altora. Este vorba de lucrările Mariane Macri și ale lui Carmen Crăciun, care nu-și justifică, în opinia noastră, decît în parte prezența precumpănitoare. Interesante și compozițiile decorative, unele amendate de consistente conotații spirituale, ale unor artiști din generațiile mai tinere, care au un impact deosebit asupra privitorului: Relu și Marijuana Bitulescu, Mihai Moldovan, Gerendi Anikó, Violeta Crăciun. O notă aparte contribuției celor doi „metaliști” care expun, Costel Iacob și Marian Cucu, ale căror lucrări puteau face față oricărui salon de sculptură mică, grație eleganței, formelor imaginatice, arhitecturii ingenioase a compoziției, finisajului atent și expresiv al materialului „distincției stilistice cu care și-au încheiat operele („Adorarea forme” de C. Iacob și „Fitoforme” de M. Cucu).

Un Salon național care aureolează un an deosebit de fertil și de bogat în oferte artistice de valoare al ambientaliștilor noștri.

Corneliu Antim

muzica

Remember Iosif Gerstenengst

În acea seară în care, la Asisi, Papa Ioan al II-lea se ruga, înconjurat de înalți prelați din întreaga lume, pentru revenirea păcii și concordiei pe pămînt, la Catedrala Sfinților Iosif din București s-a desfășurat un concert menit să marcheze un an de la trecerea în neființă a preotului organist Iosif Gerstenengst. Aproape 35 ani, orga de la Sf. Iosif a vibrat sub degetele sale, luminîndu-i pe cei prezenți în catedrală cu muzică de Bach, Händel, Mozart și mulți alți compozitori care au scris pentru acest instrument fermecat.

Printre ultimele concerte susținute de Iosif Gerstenengst a figurat și festivalul Vivaldi, la care a colaborat cu Orchestra Clasică 20 a Radioteleviziunii dirijată de Iosif Conta și cu violoncelistul Alexandru Moroșanu care, alături de Anca Vartolomei, a interpretat Concertul pentru două violoncele și orchestră în sol minor. Nu întâmplător, deci, acel remember din Catedrala Sf. Iosif l-a reunit pe membrul orchestrei Radioteleviziunii, pe dirijorul Iosif Conta și violoncelistul Alexandru Moroșanu într-un program

Vivaldi. Concertul în sol minor fiind interpretat, de această dată, de Alexandru Moroșanu alături de fiica sa, Magdalena Moroșanu. Înconjuțați de scîlpirea luminărilor, a vitraliilor, vegheați de chipul Mintuitorului și al Fecioarei am ascultat, într-o profundă reculegere spirituală, Simfonia I și Simfonia a II-a, Concertul pentru violoncel și orchestră și dublul concert amintit, talmăcite cu pietate în amvonul catedralei. În încheiere, orga la care Iosif Gerstenengst a slujit o viață a răsunat în acordurile celebrului Adagio de Albinoni, mesaj de neuitare către toți cei ce l-au prețuit.

Cuvintele monseniorului Ioan Robu, rostite în memoria preotului muzician au fost completate de dl. Iosif Sava care, cu acest prilej, venind direct de la Istanbul, a marcat debutul său în amvon, dar și lansarea noului volum pe care l-a intitulat „Orga lui Iosif Gerstenengst”. Lucrarea, cuprinzînd 70 pagini, citeva fotografii sugestive și un aparat de note, este editată de Archiepiscopia Romano-Catolică București și reprezintă o însurire, din fuga condeiului, a concertelor, lucrărilor și orășelor care au jalonat existența organistului Iosif Gerstenengst, însoțite de scurte citate din cronici extrase, prioritar, din presa românească și din Neuer Weg. Trecînd peste faptul că textele germane nu sînt traduse (deci rămîn accesibile doar celor care cunosc această limbă) și peste dezacorduri, formulări eliptice și originalități de limbaj (în care recunoaștem înconfundabilă exprimare parlată a semnatului), cartea constituie un document, așa cum însuși autorul a dorit să fie. Dacă arta interpretativă a lui Iosif Gerstenengst merită, cu adevărat, atenția muzicologilor, se va scrie, poate, cindva, un alt volum în care detaliile asupra gîndurilor și existențelor sale, mărturiile celor ce l-au stat în preajmă și cu care a colaborat vor constitui elemente fundamentale ce se vor alătura analizelor estetice realizate fie pornind de la concertele sale audiate în timp, fie de la înregistrările aflate în cardex.

Papa s-a rugat la Asisi, muzica lui Vivaldi ne-a bucurat sufletele la București, dl. Iosif Sava, a vorbit în amvon sub semnul lui Iosif (în Catedrala Sf. Iosif, despre Iosif Gerstenengst, cu Iosif Conta alături), melomanii au cumpărat cartea (cu sau fără autograful autorului) — evenimente memorabile suficiente pentru a sfîrșit de săptămînă în care, măcar cei prezenți, au fost mal aproape de Dumnezeu.

Anca Florea

parțial color

Agresivitatea mediocrităților II

Conștientă, probabil, de plictiseala cu care ne fericeste zile la rînd televiziunea noastră mai are din cînd în cînd cite o tresărire de orgoliu și ne atrage atenția că nu e atît de indiferentă pe cît am fi tentați s-o credem. Mai ieri, după încheierea „Actualităților”, agătîndu-și ochelarii pe nas și vocea pe albe circuite, Lia Mărăscu avea să ne anunțe un program nocturn plin de interes și surprize. Și, la loc de cinste, se situa „Convorbirea de duminică”, unde urma să vocifereze un „scriitor, gazetar, excelent om de teatru și polemist redutabil”. N-ai apucat noi să ne gîndim la o personalitate sau la alta, la Octavian Paler sau Augustin Buzura, la vreun Popescu sau vreun Ionescu, că numele ne-a fost aruncat rapid în aer, ca nu cumva să orbecăm Doamne fereste, prin galeria atît de stufoasă a literaturii române. Trebuie să recunoaștem că de mult n-am avut un soc ca în acea clipă cînd ni s-a propus Dinu Săraru. Altea însuși pentru un om ce avea să fie marginalizat — după propria mărturisire — trei ani și noi, adică ei, să-l recuperăm atît de tirziu! Zău că e un gest de netertat și de nelînchiplut. Dar, dacă ar fi fost numai atît, am fi suportat mai ușor. Cînd am aflat însă cine-i partenerul său de discuție și, pesemne, inițiatorul recuperării, stupefacția noastră a atins cote paralizante. Să-ți faci cruce cu atînga și să aprinzi tîmbe! Piei, Satano! Unul după altul, opozanții noștri de circumstanță își arată chipul real aruncînd

du-si masca la momentul oportun. De data asta — era usor de bănuît — ni s-a arătat în toată fanfaronada sa Vartan Arachelian, pină mai ieri un fel de campion al contestărilor, al transparentei și al sindicatelor libere. Ce procese de constiință o fi avut, prin ce convulsii sufletești o fi trecînd, ce promisiuni o fi căpătînd în ultima vreme ne este greu să bănuim, dar prezența sa în apropierea „maestrului”, cit și osanalele pe care l le-a ridicat ne-au obligat să credem că, practic, nu mai este nimic de făcut. Așteptam în păguboasa noastră nalvitate, ca Vartan Arachelian să-l hărtuiască prin întrebări incomode prin citate din propria-i operă de slugă onctuoasă de cel care, ne bună dreptate, a făcut parte din echipa de sustinere a tiranului dar, încă o dată, am înțeles că nimic nu era întâmplător în acea noapte, ci totul se supunea unei regii bine supravegheate. Ba, mai mult, ca să nu existe nici un dubiu despre alegerile sale, Vartan Arachelian a cuvîntat de parcă nu stia nimic despre trecutul atît de „glorios” al lui Dinu Săraru. „Ați fost un exceptional om de teatru, sinteti o personalitate foarte activă, foarte pozitivă”. Nu l-o fi auzit niciodată cum îl tîmna pe Ceaușescu, pe toate undele, nu l-o fi citit nici o carte în care se făcea apologia activiștilor de partid, nu stie nimic despre prezența sa în Comitetul Central, n-are nici o informație despre afacerile pe care le făcea sub acoperirea înaltei sale funcții, nu recunoaște nici un moment faptul că Dinu Săraru a murdărit pe cei care, de parte, sunau goarna trezirii neamului. El, agramatul și învîrtitul, cu doar cîteva clase în plus față de ale trenului, patron înainte de a se recunoaște această nouă îndeletnicire, teroarea artiștilor și a scriitorilor veritabili, e o „personalitate foarte activă și foarte pozitivă”. Dar nu numai atît, Vartan Arachelian face o u-luitoare descoperire pe care noi, sărmanii contemporani, n-am fi reușit niciodată să o întuim. „Niște țărani e singura tragedie care s-a scris după război”. Întîlnse lecturi trebuie să aibă Vartan Arachelian și defa ne simțim complexați auzindu-l exprimîndu-se atît de transant! Unde s-or fi situînd „Fetele tăcerii”, „Orgoții”, „Morometii II”, „Vinătoarea regală”, „F”, „Biblioteca din Alexandria”, „Drumul cîinelui” și multe altele despre care nu se suflă o vorbă? Poate în emisiunile viitoare, cînd sperăm să fie invitați la „Convorbiri” Dumitru Popescu-Dumnezeu Vartan Arachelian vom afla mai multe, fiindcă Vartan Arachelian pare să stie destule, dar ne oferă cu lingurița din vasele sale cunostințe și, mai ales, din această dublare proprie unui nou Procopius din Cezareea.

Marius Tupan

Anca Florea

Ana Bus : Portret

13 întrebări pentru...

MIOARA CREMENE

— Stimată doamnă Mioara Cremene, bănuiesc că, în urmă cu 23 de ani, când părăseați România, nu vă imaginați că va veni o zi în care să puteți spune ce gândiți, fără să fiți cenzurată, ca aceasta de pildă. Întrebarea noastră este: în ce stare de spirit vă aflați acum?

— În aceea a unui călător care a întreprins un drum inițiativ permițându-i să își lărgească orizontul, să își îmbogățească o anumită știință a vieții, o anumită cunoaștere, fără însă a uita niciodată punctul de pornire. Având întotdeauna în traistă niște obiecte esențiale luate de-acasă, bagajul, originalitatea lui.

Dumneata, stimate domnule Marius Tupan, consideri că eu am părăsit țara. E doar o aparență. În realitate, plecând, eu mi-am salvat mie o „anumită idee despre România” pe care niciodată n-am pierdut-o. Am scos-o din contextul circumstanțial și mi-am păstrat-o, de-a lungul anilor acestora, intactă. Mă întorc prin urmare cu aceeași căldură și dragoste pură pentru această țară.

— Cunoscându-vă gândurile de azi, ce ne puteți spune despre cele de atunci, când vă despărțați, nu fără regrete, de o lume în care v-ați născut și v-ați format?

— Poate nu ai să mă crezi, dar atunci când întreprindeam o a doua călătorie în Occident, nu am plecat cu o puțină de intenția de a mă fixa printre străini. O astfel de hotărâre e întotdeauna foarte greu de luat. Încetul cu încetul însă, trăind și lucrând la Paris, într-un alt climat, pe parcursul creării și elaborării unui film intitulat „Metropoem”, am înțeles din ce în ce mai bine că nu mă mai pot întoarce. Deocamdată. Pentru că eu afirmam și atunci — în ironia celor care mă înconjurau acolo — că vom apuca ziua în care vom bea din nou „un pahar de vin bun” acasă, comentând prăbușirea uriașului cu picioare de argilă, numai în aparență din ce în ce mai masiv.

— Motivele plecării dvs. nu s puține, dar, din câte știu eu, care nu fac parte din aceeași generație, ați fost interzisă într-o perioadă — ca scriitoare, evident — și numele nu v-a apărut o vreme. Din ce cauză?

— Perioada la care vă referiți se situează aproximativ între 1958 și 1964. La doar câțiva ani — deci — după dezvăluirile conținute într-un raport, relativ secret, ținut de Hrușciov la unul din congresele Partidului Comunist Sovietic. Acest raport conținea în esență tot ce s-a spus și s-a dezvoltat ulterior, toate dezvăluirile necesare despre adevărata față a monstruosului regim stalinist instaurat la Moscova și care ne oprima la rindul nostru. Pentru noi cei tineri care scriam atunci, momentul a fost crucial. Am înțeles brusc în ce lume trăiam. Consecințele au fost grave pentru unii, mult mai grave decât pentru mine. O pildă: din decepție. Labis a și murit. Personal, am fost interzisă pentru o carte adresată — în principiu — copiilor, dar în realitate părinților lor, ceea ce cititorii mei au înțeles întotdeauna. E vorba de o culegere de versuri intitulată „Bună dimineața, Lume!”

— Ce greșeli ați mai făcut, ce greșeli a făcut generația dvs., încât o bună parte din ea s-a refugiat în Occident? Era totuși o perioadă de deschidere în

România, în 1969, când tiranul nu-și dezvăluise încă indeajuns fața.

— Încă o dată: nu niște greșeli personale m-au îndemnat să ies din situația în care se afla atunci România, ci lipsa de speranță în ceea ce privește viitorul ei imediat și imposibilitatea de a o spune, de a-mi face datoria față de concetățenii mei, spunându-le ce așteptau de la mine și anume: Adevărul. Personal nu am fost un autor preocupat nici de dorința de câștig și nici de glorie. Pur și simplu aveam ceva de comunicat. Neputând să o fac în scris, am făcut-o plecând. E și acesta un fel de a scrie, de a te exprima. Condeii fiind gesturile vieții. Dumitale, stimate domnule Tupan, și se pare anul 1969 o perioadă de deschidere. Cum poate fi astfel? Când ani de zile încă după ce m-am instalat cu soțul meu în Franța, ne simțeam urmăriți și puneam perna peste telefon?

— Cronicile vremii spun că făceați cronici de teatru, scriați reportaje și tot ele ne informează că ați fost printre puținii scriitori care l-ați atacat pe Davidoglu, un proletcultist notoriu. Cum s-a soldat atacul dvs.? Ce urmări a avut?

— Sinteți bine informat. Mi-am început într-adevăr cariera de jurnalist profesionist la câțiva ani după război în paginile revistei „Contemporanul”. Eram pe atunci studentă la Institutul de Teatru (numit mai întâi Conservator), unde erau profesori Victor Ion Popa, Marioara Voiculescu, Alice Voinescu, făcând în același timp asistență la extraordinarele puneri în scenă ale lui Ion Sava. Era firesc să mi se ceară, pe lângă cuprinzătoarele reportaje pe care le făceam, și cronici dramatice. Din păcate, domnea atunci în presă, ca și în literatură dramatică, „o linie” pe cât de absurdă, pe atât de nocivă: aceea a pieselor populate numai de „eroi pozitivi” exemplari; a „teatrului fără conflict”, când reflecta universul în care trăiam. Unul din exponenții acestui gen de maculatură a fost răposatul Davidoglu. Dar a existat și mai rău...

Personal am încercat să demontez mecanismul absurd în cronicile mele. Urmarea a fost că m-am pomenit transferată la presa pentru copii.

— Cât ați fost în țară, v-ați bucurat și de o recunoaștere din partea colegilor, a cititorilor, și dacă-mi amintesc bine, ați obținut și un premiu important. Ce a însemnat el pentru dvs. și în ce context a fost obținut?

— Premiul este cel al Uniunii Scriitorilor pentru un roman de ficțiune politică apărut în 1968 și intitulat „Mărirărea și decăderea planetei Globus”. Notați data. Ea coincide cu cea a Primăverii din Praga și a evenimentelor din mai în capitala Franței, Freamățul ajunsese și în România unde, într-adevăr, din punct de vedere literar, se simțea mai puțin apăsarea cenzurii. De câțiva ani, la rindul meu, începusem din nou să iscălesc, și nu mai aveam nevoie să mă ascund sub haina scriitorului pentru copii (de altfel, precum v-am povestit, din 1958—1959 fusesem demascată). Dar cu se schimbă acest premiu viziunea mea generală asupra României? Cu atât mai mult cu cât din activitatea mea în presa pentru copii și tineret îl cunoscusem pe Nicolae Ceaușescu, de care a depins o vreme această presă și mi-am putut face o opinie destul de precisă despre posibilitățile lui.

— Ați lucrat la „Gazeta literară” alături de Nichita Stănescu, Cezar Baltag, Paul Georgescu, Nicolae Breban, Matei Călinescu. Ce amintiri puternice vă leagă de acești mari creatori? Ce

Interviurile Luceafărului

ne puteți spune despre efervescența acelor ani?

— Cu întrebarea aceasta ne întorcem din nou în timp, și anume în anii interzicerii mele din punct de vedere scriitoricesc. Lucram atunci cu o jumătate de normă la secția de poezie a „Gazetei Literare”. Nu aveam însă voie să public. Colegul meu direct de redacție era Nichita Stănescu. Într-o altă secție lucra Matei Călinescu, redactor șef fiind prestigiosul critic Paul Georgescu, un om extrem de lăbil, însă, pe plan personal. Nu pot să vorbesc de acest capitol al vieții mele fără să pomenesc de Cezar Baltag, de Nicolae Breban, care și ei erau nelipsiți în redacție. Mai venea în birourile de pe bd. Ana Ipătescu, în calitate de colaboratori mai mult sau mai puțin frecvenți, și un număr de tineri, printre care Leonid Dimov, Grigore Hagiu ș.a. Între toți aceștia, Matei stabilise un fel de ierarhie a talentului, plasându-l pe Nichita pe locul unu. Venea, revendicându-și locul în pluton, și un tânăr foarte promițător, cu un șal învelit în jurul gâtului, plasat de Matei — și din pricina vârstei — „cam pe la mijloc”. Adrian Păunescu, „Situarea” în ierarhie nu i-a plăcut. A plecat, cu soția sa de atunci, Constanța Buzea, în detașare la un ziar de provincie de unde s-a întors pe alte poziții, plecarea fiind în general o foarte bună tehnică pentru a zdruncina ierarhiile, ideile preconceptuate și a pune lucrurile la punct.

— Să revenim la romanul dvs. premiat. Rețin că e vorba de o ficțiune politică, sau un roman de politică ficțională care a fost confirmat ulterior de paranoia lui Ceaușescu. Ați avut o revelație sau pur și simplu a fost o coincidență?

— Romanul are într-adevăr o ficțiune politică, dar nu în sensul unei literaturi „cu cheie”, al unui atac direct la adresa unei conduceri obtuze. El pornea de la ipoteza marxistă a fiecărei societăți și clase purtând în sine germenul distrugerii ei. Acceptând-o, îmi puneam întrebarea: ce poate desființa o societate așa-zis „fără clase”, ce va produce explozia maximă pe care o situăm în viitor? Răspunsul era: în primul rând tehnocrația. O intuiție, o adevărată premoniție atunci. Ea s-a confirmat nu numai ieri, ci se adevărește sub ochii noștri chiar azi, și nu doar în România, ci pretutindeni în lume.

— Plecarea în Occident a ținut tot de o anume intuiție sau nu mai puteți suporta demagogia comunistă? Nu bănuiați ce vă așteaptă într-o lume bazată pe alte criterii și valori?

— Cred că am răspuns cât de puțin la întrebarea asta în cele istorisite mai sus. Fiind vorba de intuiție, așa ține să adaug însă felul în care ea mi-a slujit și în Occident. Ea m-a ferit, de pildă, de iluzia unei posibile integrări totale, în care au crezut și cred mulți dintre cei strămutați de la noi pe alte meleaguri. Ne aflăm într-o epocă în care doar puțini trăiesc acolo unde s-au născut sau unde le-ar plăcea să-și ducă traiul. Să nu fiți emigranți o favoare. E una din grijele suferințe ale acestui sfârșit de secol.

— Din câte am înțeles, sinteți printre puținii scriitori români care v-ați integrat repede în Vest, ba chiar și în domeniul artistic, unde destui așteaptă decenii. Cum ați reușit?

— Nu știu dacă am reușit. În general, experiența mea îmi spune că lucrul acesta se știe despre un scriitor exact cinci minute după ce a murit. Dar abia atunci.

Până una-alta am publicat două culegeri de versuri scrise direct în franceză („9+1” și „Poemes Byzantins”), două romane scurte scrise împreună cu fiul meu Adrian Cremene, publicat la editurile Plon și Presses de la Cité, filme de artă; emisiuni pentru televiziune. Dintre ele un scenariu despre pictorul Maurice Utrillo intitulat „Allé des Brouillards”, cu Françoise Briot în rolul jurnalistei căutătoare de documente cinematografice (al meu), produs de TF1, s-a bucurat de suficient succes pentru ca regizorul său, Sergiu Husum, întâmplător și soțul meu să fie decorat cu Ordinul de Cavaler al Literelor și Artelor (Chevalier des Arts et des Lettres).

— Fiind absentă din România vreo două decenii și ceva, cred că ar trebui să dezvăluim cititorilor unele performanțe ale dvs. în domeniul literaturii și în domeniul filmului.

— Vă referiți probabil la ceea ce am realizat mai de mult în România dar nu îmi place să mă laud și nu doresc să intru prea mult în aceste amănunte. De-ajuns — cred — să amintesc faptul că sint autoarea a mai bine de treizeci de cărți pentru cititorii de toate vârstele, atât versuri cât și proză, că am desfășurat o destul de vastă activitate jurnalistică, iar puțin înainte de plecarea mea, și cinemato grafică, domeniu în care am scris două scenarii cu un nou limbaj vizual grație Trans-Travului inventat de Sergiu Husum. Aceste două filme au primit diverse premii și medalii internaționale și au fost la originea invitațiilor noastre în Franța.

— De la prietenii dvs. — ei întotdeauna sint prompti — am înțeles că ați publicat și două romane de mare succes, mai ușoare, zic ei. Ce tratează acestea și ce au însemnat ele pentru activitatea dvs. în general?

— Ceea ce vă pot spune despre aceste cărți scrise direct în franceză este că ele sint inspirate tot din tradiții și folclorul românesc, luate, precum am spus, „în traistă” și trans-plantate. Este și subiectul actualului roman la care lucrez, intitulat „Odoioasa crimă din Carpathia”...

— Tot din surse apropiate, am aflat că ați descoperit, ca lector la Biblioteca Națională Franceză, câteva documente care privesc istoria țării noastre. Care-s acelea și ce surprize credeți că ne mai pot rezerva documentele din capitala Franței?

— E o temă despre care am vorbit adesea în ultimii ani, atât în comunicarea făcută la Simpozionul pentru comemorarea unui an de la moartea lui Mircea Eliade de la Sorbona, cât și diferite emisiuni ale Radioului Francez Internațional sau în presa recentă din România. Sint lector al Bibliotecii Naționale din Paris de multă vreme: am descoperit aici, într-un fond românesc de mare valoare, ediții rare documente și manuscrise prețioase unele de-a dreptul necunoscute. U asemenea manuscris e, între altele, un hrisov emis pe pergament cu o imensă pecete de ceașcă roșie de către Alexandru cel Bun, domn al Moldovei, în 1401, la un an după suirea sa pe tron. Este subiectul unei emisiuni, „Hrisovul”, produsă de Televiziunea Română și de Asociația „Expression Latine” din Franța, filmările ei pariziene film asigurate de Sergiu Husum.

Ea va apărea probabil pe micul ecran românesc în luna decembrie, și ceva mai târziu în lumea francofonă; o premieră pe care o consider o simplă rampă de lansare pentru un alt proiect; cel al unei expoziții intitulate „600 de ani de cultură românească la Paris”, formată exclusiv din boga colecție acumulată de Biblioteca de centru de cultură mondială în care trăiesc.

Precum observi, stimate prieten, timpul nu mi-a încetinit, ci dimpotrivă mi-a sporit activitatea dintotdeauna multiformă, al cărei impuls a fost poate, numai simpla dorință de a fi telege ceva din epoca noastră, din evenimentele, din tendințele ei...

Interviu realizat de
Marius Tupan

ALEXANDR SOLJENIȚIN

Accidentul Liușei

Pină la urmă, rolul jucat de Liușa Elena Ciukovski în lupta mea n-a mai fost tolerat de KGB aruncându-și limbile de foc asupra ei. La sfîrșitul anului 1972, un „necunoscut“ a agresat-o în vestibulul pustiu de la intrarea în imobil (gestul era premeditat; de obicei se afla acolo un pretins portar dispus la denunțuri); a doborât-o pe jos, pe piatră pregătindu-se s-o stranguleze: luată pe nepregătite, Liușa n-a strigat dar a izbutit să se elibereze iar agresorul a luat-o la sănătoasa. Familia Liușei a fost de părere că era un detractor... curtea imobilului era sub supravegherea continuă a K.G.B.; biroul lor era la vreo douăzeci de pași de acolo, în față. Toți prietenii și toate cunoștințele Liușei, chiar Liușa însăși nu fuseseră de nenumărate ori spionați, cercetați, momentul trecerii lor notat cu grijă? Se pare că a fost o anchetă a poliției, fără nici un rezultat, însă.

Apoi, la 20 iunie 1973 în timp ce eu eram supus agresiunii scrisorilor anonime scelerate, amenințându-mi familia — ea a suferit un accident: pe Sadovaia Kolto, un camion care mergea într-un șir paralel, a schimbat cu 90° direcția, izbind partea din față-dreapta a taxiului în care se afla Liușa. Accidentul putea fi mortal dar, dacă ea a supraviețuit și s-a refăcut, după un tratament îndelungat, s-a datorat unor fapte care fac excepție de la regulă. Și de data asta: nici o dovadă clară că era vorba de un atentat (a avut cineva vreodată în Tara Sovietelor dovezi clare împotriva K.G.B.-ului?).

Doar nimeni n-a văzut niciodată un dobitoc în mijlocul circulației de pe Sadovaia Kolto derapînd așa. O asemenea greșeală de conducere te poate arunca în închisoare (iar Liușa, naivă s-a dus la tribunal să-l apere pe bietul șofer, „să nu fie condamnat la închisoare: era tatăl a doi copii“). Ciudațul bandit al drumului a fost imediat eliberat: s-a dovedit că făcea parte dintr-un corp de armată „specială“. Alt amănunt: în săptămînile care au urmat accidentului, ofensiva scrisorilor anonime împotriva mea a continuat, a urmat apoi arestarea de la Voriniavskaja, confiscarea Arhipelagului... Coroborarea acestor evenimente în ansamblu dovedea clar că era o lovitură montată de K.G.B. De altfel, în acea zi Liușa nu circula „în gol“: ea transporta cu taxiul documente, avînd și cheile apartamentului său în care se aflau depozitate texte compromițătoare. A fost transportată la spitalul Sklifosovski: acolo, conform obiceiului, i s-au luat lucrurile; cu tot șocul suferit, Liușa a avut prezența de spirit să telefoneze la N.I. Stoliarova care locuia la doi pași. Aceasta a venit în goană; nu au vrut să-i dea lucrurile, dar cu experiența școlii din lagăr, le-a luat cu forța, salvîndu-le.

Cu toate că nu există dovezi formale, am cvasi-certitudinea că eu eram cauza loviturii îndreptate împotriva Liușei.

Nu era primul accident pe care îl suferea în viața ei; cîndva căzuse de pe motocicletă și se jurase, de frică, să nu se mai urce. Acum șocul a fost profund, cu tulburări cerebrale care au dispărut cu greu. O vreme starea ei o împiedica să iasă pe stradă, trebuia să stea întinsă fără să citească,

fără să se gîndească la ceva. I s-au adus medicamente din străinătate: noroc că se putea. Liușa nu era conștientă de starea ei, de gradul de agitație, de tendința de a vorbi fără să se poată opri, și de a trece, fără motiv, de la un subiect la altul. În august s-a întors după o cură de odihnă la Baltica. Ne-am dus în pădurea de la Peredelkino și i-am expus planul ofensivei mele din acel moment: un interviu răsunător în vest. De obicei reacționa cu mare emoție, încercînd să mă facă să-mi schimb hotărîrea — acum, m-a lăsat să vorbesc rămînînd adîncită parcă într-o negură a indiferenței, caracteristică stării sale. I-am cerut învoierea să menționez în interviu atentatul săvîrsit împotriva ei, m-a refuzat.

Bătălia care urma să înceapă nu implica participarea Liușei. Stăteam pe jos, liniștit, în lumină, și-mi spuneam: să o las să-și revină încet, nu trebuie să-i impun nici o sarcină. Era însă o bătălie frontală! Kiu era încolțit fără să știm în „Marea Casă“... Peste cincisprezece zile a murit Kiu și a naufragiat Arhipelagul, evenimente care au lovit-o puternic pe Liușa, întîrziindu-i vindecarea, riscînd chiar compromiterea definitivă a sănătății. După două zile a venit să mă caute la Firsanovka, comunicîndu-mi noutatea confiscării Arhipelagului. A avut o cădere, redevenind confuză și agitată ca după accident. Trebuia însă totul discutat cu singe rece: probleme erau destule! Întreaga noastră acțiune era suspendată deasupra prăpastiei; depozitele arhivelor mai rezistau; orice avertisment legat de ea îi putea fi fatal; totodată, trebuia prevenită neapărat. Cu mintea neclară, debusolată, Liușa vota să dezlege, așa slăbită cum era, probleme de o complexitate inecită: enigma morții lui Kiu și inflama creierul; căuta legături între elemente disparate și contradictorii, în așteptarea unei sorți asemănătoare. În starea în care se afla, cu sufletul zdrobit, avea să mă vadă și să-mi vorbească mai multe ore pe zi — cui altuia putea să i se încredințeze în acele zile? Eu eram obligat, eră datoric mea, evident! — dar, tocmai în acel timp, pericolul fiind iminent, n-aveam nici un minut ca să-l consacru întîlnirilor: trebuia să acționez repede, să salvez manuscrisele. În acele săptămîni Liușa a devenit victima mișcării ideologice neiertătoare la care aderase de multă vreme, singura care a fost victorioasă.

Și totuși nici o lovitură n-a mai fost îndreptată împotriva micului nostru grup — violența și eficacitatea loviturilor precedente ne asiguraseră salvarea. Depozitele arhivelor erau neatînse. Toamna am părăsit Firsanovka. Din primăvară nu mai locuim la Rostropovici, poliția îmi interzisese să domiciliem la Moscova împreună cu familia. Din noiembrie, Lidia Ciukovski mă invitase să petrec iarna la Peredelkino. Asta nu însemna că Liușa și cu mine ne vedeam mai des. Trăiam într-un ritm infernal, cel al campionului care se apropie de linia sosirii, mă grăbeam să termin ce puteam: Introducerea la Cursurile despre „Donul liniștit“ și totodată articolele Voci sub dărîmături, înțelegînd cit rău le-ar fi produs celor două Ciukovski, mamă și fiică, acceptarea acestor texte, am hotărît să le dau să le citească. Lidia Ciukovski a citit Scrisoarea către conducători și, spre surprinderea mea, a aprobat-o. A citit două articole din Voci sub dărîmături — i s-au părut ciudate dar, nu s-a supărat.

Cu Liușa a fost altfel. Era prima

INVIZIBILII

Invizibilii, noua carte de Alexandru Soljenițin apărută recent în editura pariziană Fayard (trad. din limba rusă de Anne Kichilov) este un omagiu adus celor care s-au pus în slujba operei lui. Înainte de a fi expulzat în 1971, Soljenițin era „liber“ sub atentă supraveghere. Scria Arhipelagul Gulag fără întrecere, difuzîndu-l în samizdat. Scriitorul devenise „centrul“ unei conspirații. Prietenii estonieni i-au oferit un refugiu într-o pădure în care putea, lucrînd cincisprezece ore pe zi, să umple cu scrișul său mărunț zeci de caiete. Alți prietenii le dactilografiau cu multe copii. Alții ascundeau arhive, manuscrise, copii. Alții realizau microfilme. Prin oameni de încredere erau transmise în străinătate pachetele suspecte. Lui Soljenițin nu-i place să aibă datorii neplătite. Invizibilii este așa cum am mai spus dedicată devo-

Alexandre Soljenitsyne
Les Invisibles

laților, întreprinzătorilor modești, Printre care a fost și Liușa Ciukovski.

oară cînd lua de la mine ceva să citească, fără să știe ce este, cu o întîrziere de cîteva luni cînd trebuia își croise drum (ajunsesse la conducătorii cărora mă adresasem și în vest). A citit și trei articole din Voci sub dărîmături. Era prea mult! Era imposibil să le înghită. Ca un vulcan în erupție, s-a lansat într-o diatribă care a luat o înfățișare deosebit de violentă în legătură cu ortodoxia și patriotismul. Cîtînd, Liușa era gata să înjure, neavînd foi de hîrtie sau nerăbdătoare să se exprime, își descărca furia în dictafon, nelăsînd să se piardă formulele cele mai biciuitoare opuse ponderii intelectuale care o caracteriza. Transcria apoi ce înregistrase. Mă critica și mă înjura cu o violență nemaiîntîlnită între noi. Încurcase toate paginile cu această ocazie: se grăbea să mă întîlnească la Peredelkino ca să-mi arunce totul în față. Era acel mod plin de pasiune în a întreba, atît de frecvent în discuțiile femeilor: iritarea față de vreo hotărîre care avea alt scop. Mai exista și un alt adevăr crud pe care nu-l putea accepta ca scop în sine: pină la urmă, cui își dăruise serviciile ani de zile? Ar fi fost o alegere mai normală, o datorie mai sfîntă să-și ajute bunicul în ultimii ani al vieții și acum pe maică-sa care orbea..

Încă o dată, intram în sufrageria alăturată camerei, ca acum opt ani; atunci ca s-o cunosc pe Liușa, sub blînda lumină a lămpii — acum ca să am cu ea o penibilă explicație în lumina cenușie de ianuarie. Încă nevindecată, palidă, slabă, propria-i umbră, s-a aruncat cu o pasiune violentă într-un monolog împotriva limitării mele rușinoase, de neînțeles, în legătură cu ortodoxia și patriotismul. Spunea: „Acum înțeleg, mai ales că în vinele mele curge sînge evreiesc“. Am protestat fără prea mare convingere, era imposibil să-i schimb convingerile, ar fi trebuit să mă ocup mai de mult; pe deasupra nu schimbam oricum sentimentele oamenilor — apoi era în ianuarie 1974, moment cum nu se poate mai prost ales pentru a ne certă. Monologul a epuizat-o: a trebuit să se întindă, să-și recapete răsuflarea, să se odihnească.

Chiar în lunile astea, chiar după această convorbire, Liușa a cerut să lucreze. Evenimentele se precipitau, scăpau de sub control și totuși, ea cerea să lucreze, voia să mai dea ajutor. Nu-și încrucisase brațele. Merita să fie felițată. Pină la expulzarea mea chiar și după, a ținut steagul sus. În pofida clasei ei sociale, a educației, a propriei viziuni despre lume, a continuat să-și asume, să îndeplinească în sarcinări care erau ale mele, care erau atît de străine ei... Ca vrăjită își oferea spatele, coloana vertebrală, pentru a purta povara mea, înainta, cu constrîngere împotriva ei înșei..

În aceste săptămîni Lidia Ciukovski a fost exclusă din Uniunea Scriitorilor: (ea le-a trimis drept răspuns o laudă!) După puțin timp am fost expulzat, iar Liușa a venit în apartamentul nostru asediat, devastat, în care ne vata mea, depășită de treabă, conducea operațiile de evacuare. Liușa venea în fiecare seară, după orele de muncă ca să trieze, să repartizeze, să aranjeze în plicuri, însemnările mele hîrtiile, pe care le știa, fiindcă le bătușe la mașină. Îmi pregătea arhivele să fie expediate în străinătate fără să știe dacă Alia ar fi putut s-o facă.

Primele luni după expulzarea mea au fost pline de încercări pentru cel două Ciukovski: și mama și fata a fost inundate cu scrisori anonime, unele în versuri, altele în termeni vulgari, unele spunînd că „leul a fost omorît“ altele că „leul va fi omorît“. Denunțatori și provocatori s-au intrus cu obrăznicie în dacia (n.t. vila de la Peredelkino, care era deschis publicului ca muzeu. Portarul-turnător de la locuința moscovită oprea la intrare pe cei care veneau să le vadă, pe textînd că n-a fost salutat cu politețe. Din cauza cecității, Lidia Ciukovski n-avea să scrie decît cu creioane de pîslă groasă, neagră, care veneau din străinătate; la vamă erau golite și urplute cu un lichid roz... Erau unele din posibilitățile neexploatate, la îndemîna

Prezentare și traducere:
Andriana Fianu

Continuare în pag. a 11-a